Anul XXVII
Nr. 528
12 pag. 3,50 lei

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

15 APRILIE 1983
2 IIAR 5743

REDACȚIA: București, str. Popa Rusu nr. 24 — tel. 11.80.80. ADMINISTRAȚIA: str. Sf. Vineri nr. 9 — tel. 15.50.90

Șef Rabin dr. MOSES ROSEN

DE LA MARTIRIU LA EROISM

40 de ani de la răscoala Ghetoului din Varșovia

Cind citirea fragmentului biblic este terminată, Sulul cel Sfint al Torei este ridicat și desfășurat cu pietate și demnitate înaintea întregii comunități. El stă acolo sus, pe amvonul din sinagogă, ca un stindard neîntinat de nici o picătură de singe, care nu amintește de nici o victorie militară; nu evocă nici vitejia proprie și nici jalea altora. Credincioșii își îndreaptă privirile spre dînsul, înalță degetul, rostind cu toții în cor: וזאת התורה „Aceasta este învățătura..."

Ori de cite ori iau parte la această scenă caracteristică pentru un popor și o credință care și-au făcut din carte drapel, din idealuri mărețe o redută și din spirit o armă, răsare înaintea ochilor fanteziei mele o altă scenă, care se împletește cu aceea la care sînt martor. N-am văzut-o niciodată pe aceasta din urmă și totuși parcă o trăiesc. Pe ruini fumegînde, flutură un steag. E sfîșiat și însîngerat, dar către dînsul se îndreaptă nu numai privirile sticloase ale celor care au căzut în jurul său, dar și acelea ale unei întregi generații de supraviețuitori, acelea ale tuturor generațiilor care vor veni să adauge cîte o verigă la lanțul existenței noastre.

Înfășurați într-însul, cei din urmă luptători din Ghetoul Varșoviei străpung zările viitorului cu privirile pline de seninătate și demnitate umană.

Spre deosebire de pergamentul Torei, pe această flamură nu scrie nici o literă și totuși brațul meu se ridică, împins de o forță nevăzută, și degetul meu arată spre dînsa, iar gura mea rostește, odată cu milioanele de frați și surori ai trecutului și ai viitorului, cu hotărîre și gravitate, o proclamație solemnă: וזאת התורה „Aceasta este învățătura!".

De două mii de ani încoace am avut de suferit pentru că n-am acceptat nici o clipă să lăsăm din mînă cartea cea măreață, a minunatelor visuri de umanitate. De la faptele Macabeilor și apoi ale luptătorilor lui Bar Kochba, și pînă în zilele noastre, noi am fost un popor încercat. Risipiți, slabi, puțini la număr, n-aveam de partea noastră decît tenacitatea și conștiința unei sacre misiuni. Nu opuneam forței altceva decît argumentul. Luptam împotriva pumnului cu rațiunea. Am cutreierat, deci, mii de ani de-a rîndul, cărările lumii, cu degetul arătînd spre carte, ca spre un ideal suprem, udînd din belșug cu sîngele nostru meleagurile pe care ne-a fost dat să trăim.

Iată ceea ce am fost din anul 135 al erei noastre, de cînd au murit ultimii luptători din Betar, și pînă în aprilie 1943, cînd s-a aprins flacăra răscoalei din Ghetoul Varșoviei.

Iată, însă, că s-a revărsat „cupa cea de lacrimi plină". Iată că anii cuptoarelor de gazare, ai gropilor comune, ai trenurilor morții, anii hulei și batjocurii, anii exterminării a milioane de copii, anii trupurilor omenești transformate în „săpun pur evreiesc" (Rein jüdisches Fett — RJF), anii iadului pe acest pămînt, anii saltelelor fabricate din părul fiicelor noastre și ai copertelor de cărți făcute din pielea fraților noștri au adus o cutremurătoare trezire la realitate.

Mordehai Anielewicz și tovarășii săi de luptă au cîștigat atunci, în acele zile ale Pesahului anului 5703 de la facerea lumii, o victorie unică. Ei au demonstrat că martirii pot și trebuie să devină eroi.

Cu miinile goale, slabi și puțini la număr, ei au pornit la o luptă fără nici o șansă — nici una! — de a supraviețui. Era o luptă dusă exclusiv pentru ca istoria să învețe o minunată lecție. Era o luptă care din prima clipă avea îndreptate asupră-i reflectoarele eternității.

S-a pus capăt, acolo, în împrejurimile străzii Mila, numărul 18, resemnării martirilor și s-a dezlănțuit dîrzenia vitejilor. Trei săptămîni, marele, cumplitul Reich a avut de înfruntat oștirea care lupta cu sticle de benzină împotriva tancurilor, cu pumnii împotriva mitralierelor. Trei săptămîni de-a rîndul, omenirea, popoarele înrobite au asistat la o revoluționară transformare. Evreul hulit și ocărît, care era nevoit să accepte scuipatul în obraz fără să crîcnească, să pășească spre abator ca vita dusă la tăiere, evreul acesta al cărui destin devenise sinonim cu acela al martiriului, pentru care, în cel mai bun caz, putea doar să ai un sentiment de milă, și-a îndreptat șira spinării, s-a zvîrlit asupra dușmanului, s-a săturat să mai fie compătimit și și-a cîștigat deodată respectul omenirii întregi.

Pînă atunci, pînă în acea primăvară a anului 1943, drapelul cel neprihănit al Torei era desfășurat ca un scut împotriva primejdiilor fără de număr. Dușmanul se arunca cu furie împotrivă-i, îl călca în picioare, îl zvîrlea în flăcări.

De atunci, i s-a alăturat stindardului Torei flamura cea sfîșiată și însîngerată a luptătorilor. Împreună, ele au izbutit să transforme pe Kadoș — martirul cel sfînt, absent din această lume și pierdut cu privirile sale cele din urmă în zările lumii de apoi — într-un Ghibor, într-un erou, care, tocmai pentru că știe că forța brutală trebuie să înceteze a reglementa raporturile dintre oameni și noroade, tocmai pentru că poartă în lume cartea cea sublimă a păcii, tocmai de aceea luptă și învinge împotriva acelora care au vrut să-l sugrume, să-i amuțească glasul, să-i nege dreptul la viață. וזאת התורה

Învățătura Ghetoului Varșoviei a dat roade. Sîntem prea aproape spre a avea perspectiva istorică a uriașelor sale efecte morale și materiale, nu numai asupra itinerarului nostru istoric, ci și asupra demnității noastre umane.

Martirii au devenit eroi. Ei nu mai acceptă milă și au cîștigat, în schimb, respectul.

Aceasta este învățătura pe care au lăsat-o cei care au murit în Ghetoul Varșoviei, a căror amintire va fi în veci binecuvîntată.

Salutul lui Menachem Begin,

prim-ministrul statului Israel, cu ocazia celei de-a 35-a aniversări a Zilei independenței Israelului

Din Ierusalim, capitala noastră eternă, trimit salutări, din inimă, comunităților evreiești din Diaspora cu ocazia celei de-a 35-a aniversări a independenței Israelului.

Iom haatzmaut, Ziua independenței statului nostru, este unică în analele omenirii, fiindcă celebrează un adevăr istoric fără precedent, respectiv reintoarcerea în țara nașterii sale — după aproape 20 de secole de peregrinări, lipsă de apărare și Holocaust — și eliberarea, prin forțe proprii, a unui popor vechi, exilat, risipit, persecutat și, în ultimă instanță, aproape nimicit. Această victorie a vieții asupra morții, a dreptății asupra forței, a binelui asupra răului, a celor puțini asupra celor mulți ridică Iom haatzmaut la rangul unei sărbători evreiești universale pentru generațiile viitoare.

În anul libertății pe care-l vestește această zi a independenței vom aduce împreună un omagiu tuturor celor care, în întunericul nopții, au aprins torța ce a luminat drumul nostru către libertate națională și care au apărat această libertate de-atunci încoace.

Evocăm martirii și eroii, partizanii și soldații care au ridicat steagul revoltei evreiești împotriva criminalilor naziști, luptînd împotriva lor cu disperare înăuntrul lagărelor de exterminare și ghetourilor. Comemorăm anul acesta 40 de ani de la răscoala ghetoului din Varșovia.

Israelul a rămas credincios Declarației sale de independență. Am reconstruit și am făcut țara ca o grădină. Am dobîndit forță națională cu fiecare an care a trecut. Ne-am reînnoit moștenirea în străvechea noastră țară. Ne-am adus acasă milioane de frați și surori, aflați în Răspîndire.

Israelul, stabil, puternic și devotat democrației, intră în cel de-al 36-lea an de libertate cu hotărîrea neclintită de a acționa pentru pace, rămînînd, în același timp, mereu vigilent în apărarea drepturilor naționale și securității vitale a Eretz Israelului. Îndeplinind împreună sarcinile actuale ce revin generațiilor noastre, dreptatea cauzei noastre va învinge cu siguranță.

HAG SAMEAH

MENACHEM BEGIN

Plecarea în străinătate a unei delegații a Federației Comunităților Evreiești din R. S. România

Miercuri 6 aprilie a.c., a părăsit țara, pe calea aerului, plecind spre Copenhaga, o delegație a Federației Comunităților Evreiești, condusă de Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen, spre a participa la ședința Consiliului European al Comunităților Evreiești, avînd ca temă a dezbaterilor „A trăi ca evreu în Europa anului 1983".

Consiliul European a invitat pe Eminența Sa să ia cuvîntul și la ședința specială de comemorare a răscoalei Ghetoului din Varșovia, din ziua de 11 aprilie a.c., tot la Copenhaga. Delegația este invitată să participe la celebrarea celei de-a 150-a aniversări a Sinagogii din Copenhaga, în prezența reginei Margareta a II-a a Danemarcei și a altor importante personalități ale vieții publice.

Din Danemarca, delegația, din care face parte și dl ing. Theodor Blumenfeld, președintele Comunității evreilor din București, va pleca în Polonia, spre a participa la comemorarea a 40 de ani de la eroica răscoală a Ghetoului din Varșovia. În Polonia, delegația va fi completată cu dnii Gideon Brucmaier și ing. Iulius Wenger, președinți ai comunităților din Suceava, respectiv Bacău.

La invitația ministrului cultelor al R. P. Polone, Eminența Sa va conduce ceremonia religioasă privind comemorarea răscoalei Ghetoului din Varșovia.

La Aeroportul București-Otopeni, delegația a fost condusă de conducători ai Federației Comunităților Evreiești.

Iudaismul este (un) umanism

O accepție lato sensu a noțiunii de umanism se referă la doctrina care pune în centrul preocupărilor sale omul. Umanismul, antropocentric, ar fi, potrivit unora, opus concepției teocentrice, care-l situează pe Dumnezeu în miezul lucrurilor. Adevărul este însă potrivnic tuturor simplificărilor. Iudaismul constituie o astfel de spiritualitate pătrunsă de umanism, fiindcă acordă omului toate atributele susceptibile desăvîrșirii. Deși nu permite redarea chipului divinității, ceea ce ar constitui, firește, un act de idolatrie, iudaismul prezintă pe Dumnezeu cu toate atributele desăvîrșirii: omnisciența, omniprezența și omnipotența, atribute inaccesibile omului, dar spre care el tinde asimptotic, ca setea nestinsă de dreptate și adevăr. Omul în iudaism nu este un servitor, ci un partener de dialog cu Dumnezeu, omul fiind creat după imaginea sa (Geneza 1, 27). Un dialog între absolut și relativ nu este un dialog de la superior la inferior, ci termenii necesari și obiectivi ai unei dezvoltări dialectice unice.

Pentru a fi un umanism, iudaismul trebuie să-l scoată pe om de sub tirania idolilor, de sub imperiul fricii, să-l trateze ca un partener matur și responsabil de faptele sale, adică de la egal la egal. (De unde și ideea de „contract", de „alianță".) Cînd pe armoariile unei cetăți sta scris „Nu mi-e frică de nimeni, decît de Dumnezeu" însemna că într-adevăr oamenilor cetății nu le era frică efectiv de nimeni, decît de propria lor conștiință. Și aceasta nu pentru că Dumnezeu devenise un monarh constituțional, ci pentru bunul motiv că Legea era deja în om.

Să luăm însă în considerație o trăsătură definitorie a umanismului: dezvoltarea plenară a personalității. Cum răspunde iudaismul acestui deziderat? Iată ce crede în această privință Baal Șem Tov, inițiatorul hasidismului modern: „Omul va învăța orgoliul, dar nu va fi orgolios, va învăța mînia, dar nu va fi violent. *Căci omul trebuie să fie o personalitate completă, avînd toate trăsăturile umane* (s.n.). Tora nu-l reprezintă oare pe Dumnezeu posedînd, în același timp, Justiția și Iertarea?" Aceasta nu arată că Dumnezeu l-a creat pe om li-

ȚICU GOLDSTEIN

(Continuare în p. 7)

În premieră la T.E.S.

„CÎNTĂREȚUL TRISTEȚII SALE“

Iată o piesă al cărei titlu are rezonanțe puternice în memoria afectivă a spectatorului de teatru evreiesc și care-și exercită și azi chemarea magnetică: și în direcția celor care o joacă, și a celor care sînt meniți să o privească. O piesă cu un destin sinuos și ciudat, scrisă (de acel evreu polonez Iosif Perlman ce și-a zis Osip Dimov) prin deceniul doi al secolului, căzînd răsunător la premiera ei în America, recoltînd, prin trupa din Vilna, un succes și mai răsunător, prin 1924, în București, în montarea lui Iacob Șternberg și interpretarea strălucită a lui Iosif Bulov, jucată și la „Barașeum“ — unii dintre dumneavoastră își mai amintesc, poate, de Beate Fredanov și Al. Finți, în decorurile lui M. H. Maxy: un drum lung, presărat cu hîrtoapele prăbușirilor și cu triumful ascensiunilor și pe care, la drept vorbind, istorioara firavă și banală a piesei, mica ei miză dramaturgică l-ar justifica cu greu. Despre ce este vorba? O fată săracă, dar (desigur!) frumoasă, este sedusă și (desigur!) abandonată de fiul rudei bogate la care e ținută ca slujnică în casă; pentru ca domnișorul să fie salvat din cătușele unei căsnicii fără zestre și pentru a se închide gura rea a lumii, i se găsește fetei un sărman „Mire de închiriat“ (titlul inițial al piesei), care nu e altul decît Ioșke mitn fidl, acest umil cîntăreț al tristeții sale, îndrăgostit suav de frumoasa Șeine, cîștigător al marelui loz, pe care (desigur!) îl oferă miresei iubite, numai că el e părăsit, cu bani cu tot, de aceasta; iubirea, ne șoptește Osip Dimov la ureche, în limbajul cu garantate efecte emoționale al melodramei, e capabilă și de marile sacrificii, și de marile cruzimi. Atît. Atît? Nu chiar, altfel piesa n-ar fi rezistat la trecerea necruțătoare a vremii și n-ar fi prilejuit nici mari succese actoricești, nici viziuni regizorale mereu capabile de prospețime. Piesa lui Dimov sugerează — sau mai curînd *poate* sugera unui ochi regizoral de finețe — și cîte ceva din drama condiției artistului într-o anume lume, slab încercată de nevoia bunurilor spirituale; ea mai poate oferi și imaginea crîncenă a unui context uman dezumanizat prin sărăcie și ignoranță, a unei lumi ce poate deveni agresivă și traumatizantă prin imixtiunea brutală în viața individului. Evident, nici unul din aceste două prilejuri nu putea scăpa lui Adrian Lupu, autorul actualei versiuni a spectacolului de la T.E.S.; fără aceste posibile direcții, regizorul acesta, mereu tînăr și mereu furios (sau mai bine zis mereu tînăr, pentru că e mereu mînios și pus pe harță cu toate relele din om și din societate), nu ar fi putut nutri nici o apetență și nici o comunicare spirituală cu textul. Drept care el a făcut din „Cîntărețul tristeții sale“ — cum își enunța de altfel din program intenția — „o baladă suav-grotescă, cu versuri de Ițik Manger presărată“. Ce e drept, cu o înclinare mai apăsată, aș spune, spre grotesc decît spre suav, forțînd tot ce se putea forța — în atmosfera și mișcarea scenică, în plastica decorurilor și înfățișarea actorilor — pentru a duce piesa spre un limbaj teatral modern, care să-i dateze foarte precis montarea și să o diferențieze net de anterioarele. Sigur, Adrian Lupu își asumă de fiecare dată riscurile: riscurile de a nedumeri și a crea o anume stare de inconfort și trupei cu care lucrează, și publicului căruia i se adresează, regizorul instalîndu-se mereu, cu ostentație, în avangardă, deși se manifestă într-un teatru prin excelență de tradiție. Cu orice preț, el vrea să scuture inerțiile, să șteargă colburile, să silească publicul să-l înțeleagă, să-l urmeze, să-i dărîme acestuia clișeele de recepționare artistică și să-i așeze — peste ochelarii săi îndeobște cu destule dioptrii — lentilele sale de voios mizantrop, inovator în ale gîndirii teatrale. Îi reușește? Nu-i reușește? Greu de spus. Cert e că la un spectacol al lui Adrian Lupu nu poți somnola, și pentru că te pune de fiecare dată pe gînduri grele, și pentru că dezlănțuie pe scenă o revărsare decibelică și cinetică întotdeauna amețitoare. Ceea ce, desigur, a făcut și de astă dată.

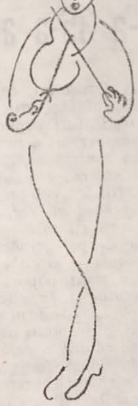

Desen de Marc Chagall

Povestea „suavă“, dragostea exaltată, blestemată, șoptită și urlată de eroii lui Osip Dimov, a lăsat-o — fără s-o scape totuși din ochi — pe mîinile lui Tricy Abramovici și Rudy Rosenfeld. Pe mîini foarte bune, deci. A lăsat-o pe seama sensibilității vibrante, a frumuseții sălbatice și a harului înalt școlit al vedetei teatrului. Tricy este ea însăși, pe scenă, o vioară cu trup și unduiri de vrajă, cu momente de patimă dezlănțuită și de răceală distantă, de cruzime disprețuitoare și de supușenie umilă de femeie îndrăgostită. Cred că nu am văzut multe actrițe care să-și exprime trăirile atît de intens și de grăitor și cu ajutorul mișcărilor trupului — desigur, reminiscențe ale primei ei chemări și îndeletniciri artistice, dansul —, ceea ce este de cele mai multe ori de un efect scenic sigur. Rudy Rosenfeld are, cum se vede, în repertoriul teatrului de limbă idiș, un lung șir de roluri, care-i vin ca o mănușă pe statura-i fragilă și inteligența puternică, care-i cer zîmbetul amar și neajutorat, expresivitatea jocului său în surdină, dar strigînd parcă mereu după ajutor, întru apărarea oamenilor umili, generoși, frumoși la suflet. Precum și acest Ioșke mitn fidl. Din care viziunea regizorală și jocul actorului au făcut și un simbol al artistului, supus mereu dramaticei sale condiții, al celui care-și dăruie inima, cîntecul, scamatoriile, ba chiar și haina de pe el și, în cele din urmă, însăși viața celor care au nevoie de zîmbetul și consolarea artei. Și oare cînd nu au avut oamenii nevoie de acestea? Există cîteva scene antologice în spectacolul de la T.E.S., cum ar fi îmbrăcarea miresei sau oferirea darurilor de către Ioșke — operă de scamator îndrăgostit, cutremurat la gîndul iubirii sale neîmpărtășite, sau explozia de fericire la aflarea cîștigării marelui loz. Mai există și personajul doamnei Lurie, care, înainte de a fi jucat, cu o pendulare fină între frumoasa iubire maternă și urîta lăcomie de bani, de către Seidy Glück, e desenat și colorat pe scenă, într-o compoziție excelentă, cu grotescul temperat de buna și vechea artă a actriței. Mai există și adierea proaspătă, adolescentină, pură a Olickăi (Ioana Crăciun), și prezența decorativ-virilă a lui Dan Mihai Schlanger și masivitatea bună, caldă a Hudesei (Lucia Cosmeanu-Mayer) și admirabila voce și prezență scenică a lui Berl Aparul (Nicolae Călugărița). Apoi, regizorul a aruncat în arenă „fiarele“: lumea măruntă, clevetitoare, rea a tîrgușorului, cerșetorii lui. Și, aici, cum ar fi putut el să reziste tentației de a manipula măști grotești, mișcări dezlănțuite, tîrîte ori dansate, umbrele zdrențuite și jobene sparte, zvîrcoliri și urlete, toată recuzita pe care o cam ia cu sine, de fiecare dată, în fiecare spectacol (firește, adaptînd-o la condiții, cum se zice), și cerînd, de fiecare dată, spectatorului o bună rezistență nervoasă și auditivă. Cu temperarea exceselor de grotesc ale unor măști (insuportabilul tîrgoveț cu ochelari), formula lui poate fi acceptată și chiar gustată. Oricum, regizorul merită sinceră admirație pentru consecvența cu sine însuși și viziunea sa artistică. E și asta o vitejie, iar spectacolele sale îi dau de cele mai multe ori dreptate: cum face și acest „Cîntăreț al tristeții sale“, care-i poartă semnătura apăsată, data precisă a anului 1983 și-i aduce adeziunea publicului.

Spectacolul de pe scenă e prefațat de un altul, plastic de astă dată și instalat în foaier, un excelent preludiu pictural, realizat de penelul măiestru al Tiei Peltz. Mereu viu, activ, efervescent, în căutare febrilă de prilejuri de a veni către noi, publicul (care-l primește întotdeauna cu bucurie, orice vernisaj al pictoriței fiind un eveniment pur și simplu asaltat), penelul Tiei Peltz a vizat de astă dată monumentalul: pe panouri de aproape patru metri înălțime au fost urcate personajele din „Cîntărețul tristeții sale“, lume duios-caricaturală, spre care artista are o chemare specială și pe care o desenează cu tristă iubire și cu arta ei de o rezonanță unică.

În fața a două asemenea fapte speciale de artă, cine ar putea — spuneți și dumneavoastră — să se refuze chemării de a veni să le vadă, să le prețuiască, să se desfete cu ele? Mai ales că la cască, în lectura excelentă a aceluiași Adrian Lupu și în traducerea românească a lui Anton Celaru, spectacolul poate fi urmărit de orice spectator.

Porțile „T.E.S.“-ului sînt deci larg deschise în așteptarea spectatorilor.

SARA STEIN

Acad. Al. Graur la Iași

Sîmbătă 9 aprilie a.c., orele 18,3[illegible] a avut loc la Casa oamenilor de ști[illegible] din Iași conferința „Filologi români [illegible] origine evreiască“, prezentată de ac[illegible] prof. dr. Al. Graur.

Salutînd pe distinsul om de știință, [illegible] numele Comunității evreilor din Iași, p[illegible] ședintele ei, dr. Simion Caufman, a o[illegible] giat pe conferențiar și a subliniat [illegible] portanța ciclului de conferințe organ[illegible] de Federația Comunităților Evreiești [illegible] comunitățile din țară, din inițiativa E[illegible] nenței Sale dl Șef Rabin dr. Moses Ro[illegible]

Acad. prof. dr. Vasile Mârza a salu[illegible] cu căldură, pe eruditul său coleg, c[illegible] cărui conferință se inaugurează noua s[illegible] a filialei ieșene a Academiei R. S. Ro[illegible] nia. În continuare, conferențiarul a ex[illegible] cat masiva prezență a evreilor în ce[illegible] tarea filologică prin plurilingvismul [illegible] porului evreu în lume: idișul sau jud[illegible] spaniola, limba țării în care locu[illegible] ebraica tradițională și, adeseori, una [illegible] mai multe limbi de mare circulație. D[illegible] nia-sa a schițat apoi, cu pătrunder[illegible] sobrietate, cîteva portrete de filologi e[illegible] din România: H. Tiktin, Moses Ga[illegible] Lazăr Șăineanu, Aurel Candrea, Br[illegible] Lăzăreanu, Jack Byck, Theofil Wec[illegible]

Interesanta expunere a fost primit[illegible] deosebită satisfacție de distinșii inte[illegible] tuali, de oamenii de specialitate și d[illegible] numeroasă asistență care au ținut să p[illegible] ticipe.

În dimineața aceleiași zile, acad. [illegible] Graur a avut o întîlnire cu academic[illegible] ieșeni, cadre didactice universitare, s[illegible] denți din anul IV al Facultății de li[illegible] și literatura română, numeroși inte[illegible] tuali.

La amiază, Domnia-sa s-a întîlnit [illegible] membrii Societății de științe clasice [illegible] cărei președinte pe țară este.

Conferințe

BUCUREȘTI

Ing. Dan Regenstreif și **prof. Nath[illegible] Șaim** — „Proces literar Josephus Flavius“, 19.III

Radu Bogdan — „Pictori evrei di[illegible] România“, 26.III

Prof. dr. David Rimer — „Agada [illegible] Talmud“, 2.IV

Monica Șaim — „Femeia evreică în li[illegible]teratura universală“, 7.IV

Prof. dr. Henri Wald — „Iudaism [illegible] elenism“, 14.IV

COMUNITĂȚI DIN ȚARĂ

Gh. Iosub — „Umorul evreiesc“, 5.II[illegible] Iași și 20.III Brașov

Tania Lovinescu — „Poeți evrei di[illegible] România“, 12.III Galați și 10.IV Orade[illegible]

Victor Bîrlădeanu — „Un mare gazetar evreu în presa interbelică — Brune[illegible] Fox“, 19.III Iași și 21.III Cluj-Napoca

Tiberiu Trutzer — „Testamentul bătrînului dr. Korczak“, 9.IV Bacău

Acad. Al. Graur — „Filologi români de origine evreiască“, 9.IV Iași

Anton Celaru — „Isaac Bashevis-Singer, laureat al Premiului Nobel“, 10.IV Botoșani și Dorohoi. Lecturi, în limba română, din opera scriitorului: actorii **Elena Coriciuc-Ligi** și **Mihai Păunescu** de la Teatrul „Mihai Eminescu“ din Botoșani

Feldman Dalii — „Yohanan ben Zakai“, 10.IV Timișoara

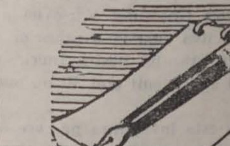

DAVID ȘIMONI

Din povestirile unui băiat bolnav

NU ȘI-A ȚINUT CUVÎNTUL

Nici azi și niciodată n-oi înțelege cum
A fost posibil scumpul meu tată să mă-nșele.
Dreptatea și adevărul i-au fost al vieții drum,
Punea minciuna printre păcatele mai grele,
Nicicînd curata-i gură nu s-a-ntinat cu ea,
Și mai dihai ca moartea pe dînsa o ura.

E drept că toată vremea el se ruga de mine:
„Sări din vagon, băiete! Sări, Domnul e cu tine!“
Era mai mult un geamăt; și azi, nehotărîtul,
Mă-ntreb: pentru ce oare i se uscase gîtul?

Cu inima-nghețată îl ascultam uimit,
El stăruia: „bătrîn sînt și nu voi fi în stare
Să țin cu tine pasul... Tu, fiul meu iubit,
Ești tînăr și cu fuga găsi-vei, cred, scăpare.

Eu piedică ți-aș fi doar. Cu viața sfîntă-a lor,
Străbunii, am nădejde, să-ți vină-ntr-ajutor.
Sări deci, copile dragă, și-n tufe stai ascuns...“

Trenul zbura. În dreapta și-n stînga, nepătruns
De vreo lumină, codrul. În juru-mi, geamăt, groază,
Și zvîrcoliri de moarte și oameni ce-aiurează.

Citeam în ochii tatei frămîntu-i părintesc,
Și-l strîng în brațe: „Tată, eu nu te părăsesc!“

Dar el, după o clipă: „Acuma, sări!“, mi-a spus.
Urcînd o pantă, trenul viteza și-a redus.

„Sări fără teamă, iute! Te-urmez și eu îndată!
Stai în tufiș!“ Și-mi dete un brînci... Sărmanul tată!
De unde luă puterea? Cu mine împreună
Și inima-mi sărit-a, bătînd în piept nebună.

Dar tata unde-i? Doamne! El n-a sărit! Cuvîntul
Nu și-a ținut, iar trenul aleargă-acum ca vîntul
La vale... Zboară! Iată, nu-l mai zăresc. Se curmă.
Vai, nici de tata bietul n-a mai rămas vreo urmă!

Pumn de cenușă doară, pe cîmpuri vînturată,
O urmă-a mîinii poate ce m-a-ndemnat să sar...
(Dar m-a-nșelat) și-n spate mă arde ca un jar,
Ce-nfipt în pieptu-mi nu se va stinge niciodată!

Și totuși mult mai tare ca jarul ăst mă frige
Mirarea care fără de preget stă să-mi strige:
„Cum? Tatăl tău mințit-a? Te-a înșelat?“ Sînt oare
Nebun, pe-al meu părinte că-l chem la judecată?
Nebun că plîng amarnic ziua și noaptea toată
A scumpului meu tată amarnică-nșelare?

În românește de ENRIC FURTUNA

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

Cîteva vestigii evreiești din Praga

Comunitatea evreiască din Praga are o vechime cvasimilenară; ea există, documentar atestată, din secolul al X-lea, avînd o bogată istorie, fiind un centru de seamă al evreimii din Europa centrală.

În Cehoslovacia, în septembrie 1938, populația evreiască s-a ridicat la un număr de circa 315 000 de suflete, la o populație de 15 milioane de locuitori. În orașul Praga au trăit 100 000 de evrei, dintr-un număr de 1 000 000 de locuitori, ceea ce înseamnă un procent de 10%.

În perioada celui de-al doilea război mondial, în urma instituirii Protectoratului nazist asupra Boemiei și Moraviei, a fascizării Slovaciei și a ocupării unei părți a teritoriului țării de către Ungaria horthystă, au fost exterminați 260 000 de evrei, ceea ce reprezintă peste 82,5% din populația evreiască a Cehoslovaciei, o cifră deosebit de ridicată.

•

Muzeul evreiesc de stat din Praga a fost întemeiat în 1950, pentru protecția monumentelor istorice evreiești de artă, de cultură și de cult care au luat ființă în decursul dezvoltării comunităților din Boemia (Cehia) și Moravia.

Vizitatorii acestui muzeu și, înainte de toate, generația mai tînără, care nu a cunoscut grozăviile dominației germane-naziste, au posibilitatea ca, pe lîngă vizionarea vestigiilor, să-și facă o idee despre soarta cetățenilor evrei victime ale cruzimii guvernanților celui de-al treilea Reich.

Misiunea Muzeului evreiesc din Praga nu se limitează însă la a păstra numai moștenirea trecutului. Muzeul are ca scop de a prelucra, în context științific-instructiv, materialele adunate, pentru a le prezenta vizitatorilor și de a le publica în revista muzeului, „Judaica Bohemiae". La aceasta contribuie mult activitatea de documentare și cea de ocrotire a monumentelor acelor sinagogi în a căror incintă sînt expuse colecțiile respective.

Muzeul evreiesc de stat din Praga posedă cea mai mare colecție a artei sinagogale din Europa. Astfel: obiecte și materiale textile sinagogale, obiecte de artă din argint și alte metale, tablouri și reprezentări grafice. Cele mai rare colecții de textile, ca cele pentru Tora, apoi draperii, baldachine etc. datează din secolul al XVI-lea, brodate cu aur și argint.

O însemnată parte a materialului expus reprezintă perioada celui de-al doilea război mondial (1939—1945). Înainte de toate se remarcă documentele lagărului de concentrare **Terezin** (Theresienstadt), cel mai mare de acest fel de pe teritoriul fostului „Protectorat al Boemiei și Moraviei". În acest lagăr au fost închiși 15 000 de copii, care au fost aproape toți exterminați. Ei făceau parte dintr-un total de 140 000 de „Häftlinge", din care numai 5% au supraviețuit. O valoare documentară muzeistică reprezintă **desenele** găsite făcute de acești copii, în număr de aproape 4 000, reprezentînd dorul acestora de căminele părăsite, amintirile lor privind școlile părăsite etc., precum și ororile săvîrșite în lagăr de către naziști. Totodată, s-au găsit și **poezii** compuse de către unii copii, **jurnale** etc.

Biblioteca muzeului conține cărți în limba ebraică, precum și opere literar-științifice iudaice, în limbile germană, idiș, cehă. Interes prezintă unele tipărituri vechi, din secolele XVI și XVII. Astfel, există în muzeu o tipăritură unicat cu incrustări de lemn, datînd din 1514, și o Hagada din Praga, din 1526, precum și o ediție a Pentateuhului, din 1530. Totodată, găsim opere tipărite ale unor renumiți înțelepți evrei ai „Orașului evreiesc vechi din Praga", ca Rabi Löw, David Gans, Joseph Schlomo Delmedigo etc.

Înainte de război la Praga au funcționat o serie de școli elementare, precum și gimnazii și licee evreiești, în care au predat profesori de vază, conferind acestor școli prestanță și renume.

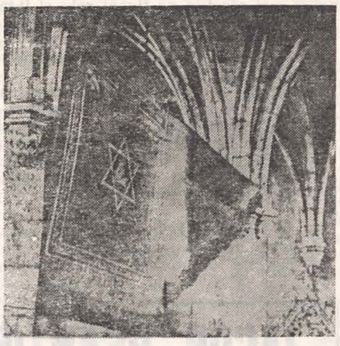

Steagul evreiesc cu boneta suedeză de la Altneuschul din Praga

Poșta cehoslovacă a pus în circulație un timbru care reprezintă stema orașului Praga. Deasupra stemei se află drapelele tuturor cartierelor pragheze, printre care se află și drapelul cartierului evreiesc de odinioară din acest oraș. Într-adevăr, fostul cartier evreiesc Josephstadt avea și el, ca și celelalte cartiere pragheze, un steag propriu. În 1648, evreii din Praga au participat cu curaj la apărarea eroică a orașului invadat de armatele suedeze. Pentru a-i recompensa, împăratul Ferdinand al III-lea le-a dat permisiunea să aibă un steag propriu, de culoare roșie, pe care se afla un Maghen David auriu, în mijlocul căruia era desenată o bonetă suedeză, în amintirea eroicei lor participări la luptele contra invadatorilor suedezi. Drapelul mai există și azi, fiind expus în sinagoga Altneuschul (în fotografie).

Printre vestigiile evreiești din Praga, un interes deosebit reprezintă **sinagogile**, cît și **vechiul cimitir evreiesc.**

Cea mai veche sinagogă din Praga, „Die Altneusynagoge" („Sinagoga vechenouă") a fost ridicată la finele secolului al XIII-lea. O altă sinagogă este „Die Hohe Synagoge" („Sinagoga înaltă"), care inițial a fost „Primăria evreiască", datînd din mijlocul secolului al XVI-lea, zidită în stil renascentist. O altă sinagogă este „Die Klausensynagoge", din secolul al XVII-lea, în stil baroc.

O sinagogă renumită este „Sinagoga Meisel" („Meiselsynagoge"), numită după „primarul" orașului evreiesc vechi din Praga Mordehai Meisel, care a fondat această sinagogă în 1590. Un monument istoric îl constituie și „Sinagoga spaniolă", foarte veche, din secolele XIV—XV, dar distrusă și apoi refăcută. În anii din mijlocul secolului XIX, sinagoga a fost decorată interior cu ornamentații care imită interioarele Alhambrei spaniole.

Vechiul cimitir evreiesc aparține celor mai importante vestigii ale fostului oraș vechi evreiesc din Praga. Datează din secolul al XV-lea și a fost folosit pînă la finele secolului al XVIII-lea. Aici se găsesc circa 12 000 de pietre funerare.

Cel mai vechi monument al acestui cimitir este piatra funerară a poetului Avigdor Kara și poartă data de 25 aprilie 1439. De asemenea, aici se găsește mormîntul învățatului Rabi Löw (mort în 1609), de a cărui persoană este legată legenda privind crearea Golemului. Tot aici sînt îngropați istoriograful și astronomul David Gans (1613), bibliofilul David Oppenheim și alții.

Toate aceste vestigii sînt o mărturie a unei existențe și activități prodigioase ale „Orașului vechi evreiesc din Praga", curmate brusc odată cu evenimentele triste de-acum circa 45 de ani, marea majoritate a acestei populații fiind victimă a Holocaustului.

CAROL WEIDMANN

PULITZER

Robii evrei din Egipt scriau și difuzau mici gazete-lozinci, care chemau la libertate, la recunoașterea zilei de odihnă și a altor revendicări îndrăznețe — spune Midrașul.

Cuvîntul scris a rămas, apoi, o constantă a istoriei evreiești.

Nici presa modernă nu putea face excepție de la regulă. Mii, zeci de mii de fii ai acestui popor al neastîmpărului, al veșnicei căutări a noului în slujba omului au trăit clocotitoarea viață a presei. Joseph Pulitzer a fost unul dintre aceștia.

•

Pentru un gazetar american „Premiul Pulitzer" înseamnă ceea ce înseamnă „Oscar"-ul pentru un actor de cinema: bastonul de mareșal din ranița soldatului napoleonian.

Așa a reușit Joseph Pulitzer să-și salveze numele de la uitare și să stîrnească mereu alte ambiții, care, devenind colective, să ridice, inerent, calitatea presei.

Însăși ideea competiției denotă că ne aflăm în fața unuia din Edisonii vieții moderne. Fiindcă azi omul public (sportiv, cîntăreț, actor etc.) e receptat, mai ales, prin prisma top-urilor. Legea nescrisă a succesului e performanța: „cel mai mare număr de discuri", „cea mai bună carte a anului"...

Timpul a devenit un sinonim al trenurilor pe pernă pneumatică; viteza aproape că-l suprimă pe Cronos. Reacțiile noastre la năucitorul vîrtej de solicitări din jur trebuie să fie scurte, prompte, eficiente. Totul e prea vast pentru a fi cercetat de un singur om. Primim uneori și judecăți de valoare ca pe multe din bunurile de consum: reduse la pastilă. Dar asta a fost ultima din descoperirile lui Pulitzer, cea mai spectaculoasă poate, dar periferică ca importanță.

Pulitzer s-a născut în 1847 (cu un an înaintea revoluției-strămoș al statului modern), la Mako, în Ungaria, într-o familie evreiască. Avea 17 ani, vîrsta tuturor posibilităților, cînd a emigrat în America. A nimerit în plin război civil și — firesc pentru structura de dărîmător de idoli a băiețandrului venit să muncească și să trăiască în Lumea Nouă — a optat pentru stindardul care flutura primenirea ei: cel unional. S-a înrolat în Armata Nordului, care lupta împotriva sclavajului din Sud. Simțea că acest război va desființa mai multe decît își propusese: dincolo de sclavie avea să desființeze și o mentalitate, un mod de viață. Și ce avea să pună în loc? Asta voia să știe și el, mai exact și mai repede. De aceea, după terminarea războiului, se angajează reporter la un cotidian de limbă germană din St. Louis, „Westliche Post".

Edison a descoperit becul electric. Pulitzer a descoperit forța opiniei publice. Și electricitatea, și opinia existau, mai bine zis erau cunoscute dinainte, dar nu fuseseră încă captate, nu deveniseră încă utilizabile. Pulitzer a înțeles, cu o oră mai devreme decît alții, că epoca singularităților trecuse. Totul se fabrica în serie. De ce nu și pistele de interes omenești? Care era pulsul aspirațiilor, bucuriilor, necazurilor generale? Ce mituri atrăgeau și ce mituri puteau stîrni indignare în proporții de masă? Firește, totul se baza pe niște adevăruri vechi de cînd lumea; lume care era tot același teatru, cu aceiași actori, numai măștile — altele; dar, în plus, în nomenclatorul regizorilor ei apăruse un nume nou: gazetarul.

Timbru emis în S.U.A. cu prilejul centenarului nașterii lui Joseph Pulitzer

După trei ani (de stagiatură am zice azi, de fapt o stagiatură mai amplă, la școala vieții), Pulitzer cumpără ziarul la care lucra. Era un risc, chiar unul mare. Investise în isprava asta toate economiile lui. Juca totul pe o singură carte, dar nu o făcea inconștient, sub imperiul vreunui impuls adolescentin. Era, dimpotrivă, trecut prin multe. Pulitzer „revoluționează" ziarul. Cu inteligență, cu fler, cu energie. Și face asta ori de cîte ori începe să-i scadă vînzarea; de la primul simptom. Știe că dușmanul numărul 1 al oricărei gazete e inerția, matca în care, odată intrat, ziarul e gata să adoarmă.

Deviza lui, tipărită pe marca poștală americană emisă cu ocazia centenarului nașterii lui Pulitzer, în 1947, „Republica noastră și presa ei vor urca sau vor cădea împreună", relevă — mai mult decît tot ce a scris și s-a scris despre el — cauzele ascensiunii sale. Pulitzer este printre cei dintîi care își dau seama de uriașa forță a acestui monstru aparent atît de pașnic, peticul de hîrtie scrisă, difuzat în tiraje de masă. Din 1883 preia și revoluționează un important ziar newyorkez, „The World" („Lumea"), apoi e sufletul lui „Evening World".

La un moment dat Pulitzer a fost tentat să accepte viața de om politic (în 1885 îl găsim în Senatul american, ca reprezentant al New Yorkului), dar îl cam stingherește uniforma. Îi e mai la îndemînă să conducă de la masa de scris, așa că se reîntoarce la uneltele sale. O moarte timpurie (la vîrsta de 64 de ani) va opri — nefiresc — cursul neostenitei, neastîmpăratei personalități, mereu în căutarea binelui. Că mirosul de cerneală de tipar însemnase pentru el viața, pentru el, care ura din principiu patetismul, cu atît mai mult cu cît se simțea un romantic refulat, o spun faptele mai elocvent decît vorbele. Pulitzer și-a trăit ultimii ani în întuneric. Orbise total. Totuși, n-a încetat o clipă să-și conducă ziarele.

Că a înființat o facultate de ziaristică la Universitatea din Columbia, e un gest care-i continuă traiectoria. Dar că nu i-a fost frică să trăiască și că a putut să se încumete să ia valurile în piept, nu atunci cînd devenise un nume printre „creatorii gazetăriei moderne", ci cînd, la 17 ani, se înrolase voluntar în Armata Unională, rămîne definitoriu pentru ceea ce a fost Joseph Pulitzer: un om ce poate fi sintetizat printr-o singură trăsătură, a tuturor marinarilor lumii de esență avrahamică — îndrăzneala.

Ca un omagiu postum pentru acest deschizător de drumuri, a fost creat, în S.U.A., „Premiul Pulitzer", ce se acordă celor mai buni gazetari americani, premiu care nu e doar o răsplată, ci și un imbold. Este cel mai rîvnit și prestigios premiu pentru slujitorii presei din Statele Unite ale Americii.

E. SUHOR

Comemorare

Intre 11 și 14 aprilie a.c., la Washington a avut loc întîlnirea evreilor supraviețuitori ai Holocaustului care locuiesc în prezent în S.U.A. și Canada.

Stabilirea datei acestei manifestări are o semnificație deosebită, avîndu-se în vedere că în aprilie 1943 a avut loc revolta organizată a evreilor aflați în Ghetoul Varșoviei, împotriva tiraniei naziste, revoltă care e simbol al tuturor formelor pe care le-au îmbrăcat mișcările evreiești din Rezistență în perioada nazismului. În broșura care detaliază scopurile acestei întîlniri se menționează: „Vrem să comemorăm și să aducem și altora aminte nu numai de Ghetoul din Varșovia, ci și de celelalte ghetouri; nu numai de Auschwitz, ci și de toate celelalte lagăre naziste de concentrare și de exterminare. Vrem să-i comemorăm pe toți partizanii și luptătorii evrei europeni din ilegalitate care au dus lupta fără arme: tipografii care au scos ziare ilegale; furnizorii de alimente; oamenii care au ajutat evrei să treacă frontiera în mod ilegal; mesagerii anonimi; într-un cuvînt toți martirii care au înfruntat moartea cu sfidare și demnitate".

IACOB PSANTIR

„Primul cronicar al evreilor din România"

S-au împlinit optzeci de ani de cînd a încetat din viață cel ce a fost numit „întîiul cronicar al evreilor din România" — *IACOB PSANTIR*. E primul care a început să adune — și să publice! — acte, documente, inscripții funerare și tradiții cu privire la vechimea evreilor în aceste locuri.

Nimic în viața lui Psantir pînă la patruzeci și cinci de ani nu arăta — iar el nici nu bănuia — că se va ocupa cu asemenea treabă.

S-a născut la Botoșani, în 6 iunie 1820. Tatăl său, Zeilig, numit Franțuzul, din cauză că știa mai multe limbi, fusese dragoman (interpret) pe lîngă divanul domnitorului Scarlat Calimachi, apoi la consulatul francez din Iași. A murit în timpul unei epidemii de ciumă (unii spun că de holeră).

Fiul său, Iacob, avea atunci 11 ani. La heidăr învățase prea puțină carte, și numai în ebraică. S-a străduit mai departe, singur, să-și însușească mai bine ebraica, dar, totodată, să cunoască limba română. Mai întîi, cu ajutorul unui călugăr de la Mănăstirea Neamțului, a învățat alfabetul chirilic; iar cînd s-a introdus alfabetul latin s-a grăbit să-l învețe și pe acesta. A ajuns să citească mai bine în limba română, dar să scrie mai bine în ebraică, astfel că mai tîrziu, ca istoriograf, va îmbina cele două limbi: va nota cuvintele românești cu litere ebraice. Să nu-i pretindem mai mult acestui rîvnos autodidact, avînd în vedere epoca și împrejurările!

La 13 ani, la Iași, a trebuit să-și termine... studiile; urma să-și aleagă o meserie, să-și poată cîștiga existența. Oameni chibzuiți l-au sfătuit să nu șovăie, să se facă lăutar, era o meserie nespus de bănoasă: în toate momentele principale ale vieții, la bucurie și la necaz, poporul — sărac, bogat — cîntă și ascultă cîntece. La Fălticeni, Iacob Psantir a devenit repede lăutar (avea și un nume predestinat: psanter, în ebraică, înseamnă pian, deci muzică), după care și-a înjghebat un taraf (patru țigani meșteri), cu care a început să cutreiere mai întîi ținutul Neamțului, apoi al Sucevei, și, dacă a văzut că merge, au umblat întreaga Moldovă, întreaga Muntenie. Au îndrăznit mai departe, peste Prut și în Crimeea (acolo Psantir a învățat limba rusă, încît în țară îl vor porecli „rusul"). Au trecut în Bulgaria, au ajuns la Constantinopol. În Turcia, unde Psantir va rămîne trei ani, și-a însușit limba turcă, drept care va rămîne cu porecla „turcul". Revenit în țară, va continua turneele cu taraful, mereu mai apreciat pentru talentul său la lăută, la țambal, la pian, cînta și din gură: cîntece populare românești, evreiești, rusești, turcești. Era nelipsit de la ospețele boierești, unde — vrînd-nevrînd — asista la discuțiile politice, mai cu seamă după cîteva pahare bune. Dar ce-l interesau pe el aceste discuții? El își căuta de meseria sa! Pînă cînd...

•

Era în noaptea de 1 ianuarie 1865. Psantir, cu taraful, susținea voia-bună a celor cîtorva zeci de distinși boieri — moldoveni și munteni — ce fuseseră poftiți de egumenul Anania să serbeze Noul an la mănăstirea Băbeni aproape de Rîmnicu-Sărat. Psantir și cei patru țigani ai săi cîntau cu foc, boierii erau impresionați.

— Rușine nouă — a spus deodată un boier muntean — că, în Europa de azi, noi îi mai socotim pe țigani robi și îi tratăm ca pe niște vite!

Interveni un boier moldovean:

— Noi zicem că nu trebuie emancipat numai țiganul, ci și evreul!

— Ar fi o nerozie!, săriră muntenii. Nici unul din zece nu e născut în țară la noi! Au năvălit din Galiția, din Rusia, n-au habar de limba și de istoria noastră!

— Fraților, spuse, împăciuitor, egumenul. Se află printre noi și un evreu, vătaful tarafului. E din Turcia. Să-l auzim și pe el!

— Să-l auzim! Ești evreu, scripcarule?

— Unde te-ai născut, turcule?

— De cîte luni te afli în România?

— De ce nu ne înveți limba? Nu-ți place?

— Sînt moldovan!, strigă Psantir, în curată limbă românească. De peste două sute de ani Moldova e patria mea! Străbunii mei s-au născut la Suceava!

— Pe ce îți bizui susținerea?

— Pe monumentele lor funerare!

— Da' de unde știm noi că așa-i?

L-au crezut, nu l-au crezut boierii, dar din acel moment Iacob Psantir a luat o hotărîre care nu l-a mai părăsit: să-și dovedească temeinic vechimea în țară. S-a decis să reconstituie, după hrisoave din familie și după inscripțiile de pe morminte, biografia strămoșilor săi.

Dar cînd a deschis mai bine ochii — pînă atunci nu-și văzuse decît de lăută și de taraf — și a băgat de seamă că nu numai de el e vorba, că întreaga populație evreiască este privită ca străină și tratată ca atare, și-a lărgit considerabil programul: va întocmi biografia populației evreiești, va dovedi existența ei de secole în țară!

Cum tot cutreiera țara cu taraful, a început să întîrzie mai mult în localități, și nu numai pentru cîntec (ba chiar cînd a văzut peste ce comori da, n-a mai avut timp pentru lăută, — o va lăsa moștenire copiilor, nepoților —, a uitat că are familie numeroasă și că e sărac între săraci): din 1865, timp de cîțiva ani, a tot adunat, din întreaga Moldovă, din Muntenia, povestiri din bătrîni, acte, hrisoave, statistici, consultații rabinice... A răscolit vechile cimitire evreiești — vara, iarna—, dezgropînd cu mîinile pietre funerare înghițite de vreme, citind și transcriind inscripțiile. A făcut treabă de istoric și de arheolog, deși nu era nici istoric și nici arheolog, nici măcar cărturar, avea doar intuiția acestor meserii; și avea pasiunea care le susține și dorința de a-și ajuta neamul. Mai apoi, sub oblăduirea societății istorice „Iuliu Barasch", l-a ajutat pe Lazăr Cassvan la explorarea cimitirului Sevastopol din București, cu pietre funerare din secolul al XVII-lea.

Și, cînd a obosit de atîta răscolire (documentare — cum zicem noi astăzi), a pornit să valorifice bogatele roade culese. Nu era om de știință, nu s-a priceput să exploateze cum se cuvine descoperirile sale, a publicat două lucrări modeste (în limba idiș, la îndemîna populației evreiești, pentru ca ea, în primul rînd, să-și cunoască vechimea în aceste ținuturi, spre a-și putea sprijini revendicările, drepturile). Prima lucrare a fost *Cronica Țărilor Românești*, 168 de pagini (publicată la Iași, în 1871) — o istorie și o geografie a acestor locuri, începînd cu Dacia și pînă la Ștefan cel Mare inclusiv, cu multe referiri la populația evreiască —, arătînd că evrei s-au aflat în Dacia cu șase secole înainte de era actuală. Următoarea sa carte, *Istoria evreilor în România*, 230 de pagini (publicată la Lemberg, în 1873), continuă istoria pînă în 1848, cu foarte multe referiri la existența și la activitatea populației evreiești, istoria împletită, frățească a românilor și a evreilor.

Se pot aduce — de către severii istorici — multe critici la adresa acestor lucrări, la interpretarea, uneori, greșită sau la lipsa de interpretare. Nu se poate t... gădui însă că e vorba de o mare bog... de documente — fie și în stare brut... care, dacă n-ar fi fost aduse la lumin... Psantir, ar fi dispărut pentru totdea... În plus, a popularizat peste hotare ist... românilor, în limba idiș, astfel că a p... fi cunoscută de mai mulți cercetă... care i-au folosit lucrările.

Acestea sînt meritele modestului Ia... Psantir, pentru acestea poartă el cu d... titlul de întîiul cronicar al evreilor d... România: a deschis poartă largă u... cercetători pregătiți, care au mers pe ... mele sale, începînd cu Moses Schwa... feld (primul său „elev"), cu Lazăr Ș... neanu, cu Moses Gaster.

Dar străduințele sale n-au avut num... efecte istorice, ci și juridice, politi... au folosit la clarificarea situației evre... din țară, la sprijinirea naturalizării ...

Cît de popular a fost Iacob Psantir ... poate constata și din faptul că Ma... Brociner l-a prezentat, alături de C... Moise, în romanul său *Ionel Fortuna*t, ... Iacob Șternberg l-a introdus în cunoșt... sa revistă teatrală *Huțe țeli — h... șeloh*.

În ultimii ani își va pierde vederea, ... activitatea n-o va înceta. Va dicta u... școlar lucrarea sa, rămasă în manusc... *Românizarea și asimilarea israeliților* ... *România în secolul al XIX-lea*, în c... între altele, își va povesti copilăria ... și bătrînețea zbuciumată, după cum a... epoci din viață le va reda în *Masker... Zion* (Amintiri din Zion), București, 1... un rezumat al celor două lucrări istori... epuizate. Alte amănunte biografice le ... relata în *Sefer Zihronot* (Cartea am... tirilor), București, 1890.

Mai notez că Psantir a fost unchi... altui voiajor dublat de un istoriograf (... terar) și publicist activ — Carol Drim... din Iași, asfixiat în unul din „trenuri... morții", în iulie 1941.

•

Iacob Psantir s-a sfîrșit din viață ... București, la 25 ianuarie 1902, în vîrs... de 82 de ani, „în sărăcie și neagră m... zerie", la Azilul de bătrîni „Elisabethe"... căruia i-a fost unul din principalii fo... datori (deosebit de util la vremea respe... tivă, acest azil era departe de ceea ce es... azi un cămin pentru bătrîni). A fost d... la cimitir în carul săracilor, laolaltă c... alți cîțiva morți. Însă la cimitir au lu... cuvîntul rabinul dr. M. Beck și istoric... și gazetarul M. Schwarzfeld, care, pr... elogiile aduse, au estompat în mare mă... sură desconsiderarea cu care Iacob Psantir a fost înconjurat în viață, pentru că n... toți au înțeles atunci ce realizase el. Ș... pentru că era privit ca un om dificil, incomod — în accepțiunea vulgară a acestor noțiuni; dar care creator și, în general, care om pasionat de munca sa este ușor de suportat, tocmai pentru că pune mai presus de orice, și în primul rînd de persoana sa, activitatea în folos obștesc, iar nu viața de toate zilele, măruntele ei — chiar dacă importante — probleme!

MARIUS MIRCU

DECESE

În perioada 23.III.—8.IV.1983, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Schwartz Meleh (92 de ani), str. Becației 4; Vais Leia (86), str. Știrbei Vodă 61; Șpeter Mauriciu (82), str. Negustori 34; Șmilovici Ițic (77), Schapira Haia Leia (78), Căminul „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen"; Șeinfeld Meier (82), Aleea Sălaj 5; Tauber Mariana Beatrice (51), Șos. Olteniței 69; Elly Reina (93), B-dul 1 Mai 42—52; Lustgarten Rosa (70), B-dul Gh. Gheorghiu-Dej 5; Grimberg Leon (84), str. Romulus 39; Grinberg Rifca (72), Cămin „Martin Băluș"; Popescu Renne (58), str. Gabroveni 14; Calef Dora (75), B-dul Păcii 46—50; Apogi Sofica (82), B-dul Republicii 70; Herșcovici Bernard (82), str. Caporal Gh. Ion 4; Marcovici Roza (86), B-dul Gh. Gheorghiu-Dej 97; Lerer Avramicu (79), Aleea Valea Viilor 7; Silberstein Solomon (84), B-dul Ion Șulea 77; Starc Nusem (85), str. Știrbei Vodă 2.

Ne-a părăsit pentru vecie

BERTA KLEKNER — PETEA

născută ROSMAN

făptură de o rară distincție sufletească, bună și blîndă, inteligentă și înțeleaptă, plină de inițiativă creatoare.

Odihnească-se în pace!

Nu o vor uita și o vor plînge, mereu îndurerați, Iosif Klekner — Petea, soț, Carola, fiică, Egon, ginere, Eric, nepot.

Se împlinesc cinci ani triști și dureroși de la decesul scumpei, adoratei noastre fiice, soră și cumnată

ing. IANCOVICI IOLANDA (AVIAN)

născută ROSENZWEIG

Comemorarea la 8 mai a.c., orele 8 dimineața, la Templul coral.

Soția, copiii și nepoții, cu profundă durere, anunță încetarea din viață, la 1 martie 1983, a celui ce a fost un ideal soț, tată și bunic

COJOCARU ARON HERȘ

Dorohoi

Faptele proprii, realizările urmașilor îi vor asigura o veșnică amintire, binemeritată, în gîndurile și sufletele noastre.

Nu-l vom uita niciodată!

Adînc îndurerați, Coca — soție, întreaga familie anunță încetarea din viață a dragului lor

dr. MIȘU SONTAG

Înmormîntarea a avut loc joi 24 martie 1983, la Bacău.

Consiliul Comunității evreilor Bacău anunță, cu adîncă întristare, pierderea vechiului și apreciatului său colaborator

dr. MOSCU SONTAG

care a fost aproape cinci decenii în slujba sănătății populației băcăuane și peste un deceniu a ajutat asistații Federației.

Obștea băcăuană îi va păstra o veșnică amintire!

Adînc îndurerați, Jeni, soție, Mia și Strulică, copii, nepoți, strănepoți și cumnați anunță pierderea scumpului lor

dr. MAX IOSEF

Huși

la 24 martie 1983.

Memoria să-i fie binecuvîntată!

Se împlinesc șase luni de la pierderea iubitului

inginer SACHA BERNFELD

Soția, copiii, socrii, cuscrii nu-l vor uita niciodată!

Luci — soție, Surica — soră, Mișu, Jack și Peciu — frați, cît și întreaga familie, adînc îndurerați, anunță stingerea din viață, la 18 martie a.c., a bunului lor

NATAN BERGHER

Odobești

Nu-l vom uita niciodată!

Familia, cu nemărginită durere, anunță împlinirea unui an, la 15 aprilie 1983 (2 Iiar), de cînd ne-a părăsit

MALAMUD ȘMIL

Sculeni — Iași

Fie-i memoria binecuvîntată!

Omagiu de prețuire și neștearsă amintire memoriei bunului și dragului meu soț

ALBRECHT HAIM

învățător

Botoșani, Iași,

la împlinirea, în 27 Iiar (10 mai 1983), a șase ani de la dureroasa și fulgerătoarea sa dispariție.

Comemorarea va avea loc la Sinagoga Mare din Tîrgu-Cucului, la ora 8.

Cu aceeași durere și dor nestins, anunț împlinirea a șapte ani și, respectiv, patru ani de la decesul scumpilor mei

ing. KOHN LAZĂR — soț

dr. ZISSU OPINCARU — frate

Nu-i voi uita niciodată!

Maria Calman, fiică, dr. Marius Bernfeld, nepot, anunță, cu durere, că se împlinesc 32 de ani de la pierderea neuitatei noastre, mamă și bunică, scumpa noastră

RACHELA GEORGESCU

A trecut un an de la ireparabila pierdere a scumpei noastre, mamă, soră și soacră,

SARA KOHN

născută LIEBERMAN

din Vatra Dornei

Nu te vom uita niciodată!

Blanka, Fany, Paul

S-au împlinit, la 31 martie a.c., cinci ani de cînd a plecat din mijlocul nostru scumpa noastră și în veci neuitata fiică, lăsînd un gol veșnic în sufletele noastre îndurerate,

dr. GABOR BEATRICE

medic specialist

Nu te vom uita niciodată!

Cu aceeași durere, Suzana, soție, și Morel, fiu, anunță comemorarea a 30 de zile de la dispariția fulgerătoare a celui ce a fost iubit și respectat

locotenent-colonel (R) GRÜNBERG JEAC

52 de ani

din Focșani

Consemnări

CARTEA, CA ELIXIR

La o pitorească margine de București, în acel luminos edificiu al compasiunii active care este Căminul de bătrîni „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen", trăiește un om de o fină sensibilitate, care a făcut o pasiune pentru *Ghimpl tam*, celebrul erou al lui Isaac Bashevis-Singer, o atît de puternică pasiune încît, fără să aibă vreo ambiție ori experiență de traducător, s-a apucat să tălmăcească în românește povestirea ce poartă numele (și supranumele) personajului. Trebuie să spun din capul locului că inginerul Ernest Silvan, cel pentru care Ghimpl a devenit o cunoștință fascinantă, este o fire extrem de pudică în ce privește calitățile propriei persoane și că numai printr-o fericită indiscreție (pentru care sînt recunoscător distinsei folcloriste Paula Carp-Pelatti, fiica ilustrului nostru înaintaș Horia Carp) am aflat de nobila treabă căreia i s-a dedicat. Totuși — ca admirator, ca și el, al operei laureatului Premiului Nobel pentru literatură pe 1978 —, am cutezat să-i tulbur sfielile, să nu respect cultul său pentru anonimat.

Cunosc bine așezămîntul de pe strada Jimbolia. (Odată, pașii m-au dus spre el tocmai pentru prezentarea creației lui Bashevis-Singer în cadrul unei reuniuni culturale; a fost impresionantă vivacitatea cu care vîrstnicii locatari ai căminului au urmărit cele cîteva povestiri citite de actorii Tricy Abramovici și Bebe Bercovici.) Iată-mă, deci, din nou acolo. Îndrumat spre camera 80 de la parter, am bătut, nu fără emoție, în ușă și am dat să trec pragul. Dar m-am oprit imediat, uimit de spectacolul ce mi se oferea. De-o parte și de alta a ferestrei din fund, lucrau, la mese încărcate cu tomuri, doi bărbați. Domnea în încăpere o liniște de bibliotecă universitară. Mi s-a părut, de aceea, că am intrat nepermis de brusc, de zgomotos. Dar mă ținuse în loc și o neașteptată nedumerire: care din cei doi bărbați era inginerul Silvan? Și cine era tovarășul său de cameră?

Am cerut, stingherit, iertare pentru pătrunderea mea, probabil inoportună, și m-am recomandat. Mi s-a răspuns de către amîndoi cu o politețe spontană, surîzătoare: nu, nu deranjez. Bărbatul de la masa din stînga, purtînd pe chip, încă foarte limpezi, urme de frumusețe virilă, era inginerul Silvan. Se simțea lesne că omul acesta, născut odată cu veacul, face parte din tagma celor vînduți lecturilor (de care nu a izbutit să-l rupă munca sa în industria petrolului). Cel de-al doilea locatar era doctorul Jacques Kaufman, despre care, mi-am amintit îndată, mi se vorbise de asemenea: el e acela care a pus bazele bibliotecii căminului, rămînînd în continuare îngrijitorul și propagandistul ei. La cei optzeci și șapte de ani ai săi (din care aproape cincizeci i-a petrecut profesînd medicina la Rîmnicu-Sărat), este de o tinerească mobilitate trupească și intelectuală, de-o afabilitate seducătoare.

Am poposit îndelung în camera 80, cucerit de discuția cu amfitrionii mei, o discuție cu atît mai plăcută cu cît a fost dusă mereu în salturi, pe două planuri, pentru că preocupările lor sînt diferite, reflectînd, însă, la ambii, aceeași fervoare a gîndirii, aceeași eficiență a devizei pe care și-au formulat-o singuri: noi nu moțăim în fotolii!

Bineînțeles, prima mea întrebare s-a referit la traducerea lui „Ghimpl tam". Ce l-a atras pe inginerul Silvan spre acest chinuit fiu al tîrgului Frampol? Pentru cititorii care nu cunosc nuvela, precizez că Ghimpl nu este nicidecum un „prost" (cum a tradus, exact, interlocutorul meu, pornind de la tălmăcirea engleză, de mare autoritate, realizată de Saul Bellow: „Gimpel the fool"), ci un ins de o excepțională puritate sufletească, viciat (dacă acesta este un viciu) de o incorigibilă credulitate, care-i atrage hulă și suferință. Poate că pentru unii Ghimpl se limitează la ridicolul și grotescul condiției sale exterioare. Pentru inginerul Silvan, însă, personajul acesta semnifică, și pe bună dreptate, puterea de a nu accepta diformitățile vieții, de a crede în frumusețe, în fidelitate, în dragoste. Oare nu tenacitatea lui în această direcție l-a determinat pe rabinul tîrgului să-l asemene cu un „țadic"?

Ei bine, numai și numai din dorința de a se afla mai multă vreme în intimitatea acestui Ghimpl, memorabil prin nemărginita lui bunătate și dăruire, s-a decis inginerul Silvan să traducă nuvela. Deși fără vreo intenție de a publica textul său românesc, l-a prelucrat și l-a rescris de cîteva ori. Mai are încă nemulțumiri, nu e încă totul „rotund", va mai reveni asupra unor pasaje. Am parcurs împreună cîteva pagini: sunau bine, păstrau duioșia ascunsă, umorul sarcastic al originalului... „Ghimpl tam" l-a apropiat pe Silvan și de Bellow; a și pornit să traducă o scriere a acestuia, reportajul „To Jerusalem and back", și tot numai pentru bucuria muncii, pentru infuzia de prospețime pe care i-o dăruiește ea. Îmi va permite și mie să o citesc? Cînd va fi gata, dacă... Reticența inginerului Silvan trăda din nou gingașa lui pudoare.

Colegul său de odaie și de sfidare a fugii inexorabile a timpului, doctorul Jacques Kaufman, deși devotat cu trup și suflet vocației sale de tămăduitor (și astăzi i se întîmplă, cînd descinde în orașul său, să i se mai ceară consultații, chiar și pe stradă, „la botul calului", cum spune el), a avut, de cînd se știe, și o a doua ocupație dragă, un „violon d'Ingres": publicistica literară și lingvistica. Avea 16 ani, în 1912, cînd prima lui tentativă jurnalistică a văzut lumina tiparului, în „Rampa". A fost colaborator al „Adevărului literar și artistic" și a avut relații de amiciție cu mulți oameni de condei. Exercițiul medicinei i-a sugerat numeroase însemnări. A cules din scriitorii români aforisme și reflecții pe teme medicale, care, traduse în franțuzește, și-au găsit loc în reviste pariziene. Iar cînd reconstituie evenimentele prin care a trecut odinioară ca „minoritar", se gîndește la o lucrare memorialistică, intitulată „Tribulațiile unui evreu". Un proiect, dar nu pentru viitorul apropiat...

Pentru că acum, baricadat între meterezele sale de dicționare, definitivează un studiu care l-a absorbit ani mulți: un dicționar al prenumelor folosite în România. A găsit — în literatura populară și în cea cultă, în presă, în documente, pînă și în anuarele telefonice — aproape nouă mii de prenume, bărbătești și femeiești, grupîndu-le după alfabet, înrudiri, derivări. Mi-am permis să-i cer, pentru exemplificare, o familie de prenume avînd la obîrșie numele evreiesc Rebeca. Doctorul Kaufman a deschis unul din caietele sale de mărimea unei tabachere și mi-a citit: Reveca-Raveca-Raveica-Ravica-Ravela-Ravița... Neobositul lingvist amator se exersează și în căutarea de sinonime.

„Micul dicționar enciclopedic" a fost abundent adnotat... În pauze, pentru a se „odihni", doctorul transcrie observații aforistice ale unor autori renumiți; pe masa lui de lucru am zărit volumele „Freud — Scrieri despre literatură și artă" și „Cervantes — Nuvele exemplare".

...Ce m-a îndemnat să vorbesc cititorilor despre acești doi remarcabili bătrîni-tineri, despre energia cu care ei și-au transformat locul de odihnă într-un loc de muncă, refractar stagnării, capitulării, placidității? M-a îndemnat gîndul că ei întruchipează, la anii lor înaintați, respectul față de două tradiții evreiești de căpetenie: mai întîi, iubirea de carte, îndatorirea de a nu lăsa spiritul să lîncezească, să se atrofieze — și aceasta ca un act firesc de demnitate omenească; și, pe de altă parte, grija și veghea pentru cei rămași singuri, care necesită sprijinul atent al colectivității — ceea ce este, la fel, și nu în mai mică măsură, un act de demnitate umană. Se înțelege așa de ce admirația pentru cei doi bărbați care parcurg atît de frumos cel de-al nouălea deceniu de viață se împletește strîns cu stima și gratitudinea ce se cuvin mărturisite celor care au creat acest cămin și se străduiesc necontenit pentru buna, cît mai buna lui funcționare.

ANTON CELARU

DE DORUL TEATRULUI

Unii actori au norocul să moară pe scenă, alții mor pentru că sînt condamnați să nu joace un anumit interval de timp, iar alții mor de dorul teatrului cînd sînt obligați să-și schimbe meseria. Despre acest din urmă caz este vorba în cele ce urmează.

Cînd am aflat vestea despre moartea înflăcăratei artiste *Ruth Schnecker* — casetofonul în camera unde mica mea studentă învăța pentru sesiune era deschis și pătrundeau acordurile disperate ale cîntecului „On a changé ma chanson" („A fost schimbat cîntecul meu").

Ecoul cîntecului, ca un semn fantastic, era în acord cu ecourile trezite în sufletul meu de trista știre venită ca un trăsnet: un vulcan de talent, un vulcan de temperament s-a stins.

Mi-aduc aminte de Ruth.

Înainte de a intra la Teatrul Evreiesc, în aprilie 1965, am văzut-o pe Ruth în minunatul spectacol „Frank al V-lea", de Dürrenmatt, în regia lui Ginel Teodorescu. O țin minte provocator de nostimă, cu năsucul îndrăzneț de rățușcă, cu ochii cînd ștrengari, cînd sentimentali, languroși sau triști, mîngîindu-și mîinile frumoase, pline și care purtau în ele același farmec de vitalitate, totodată feminină și sportivă. Îi reușeau în mod deosebit rolurile de fată veselă pusă în condiții triste, de parcă ea însăși întruchipa acest popor evreu, plin de „dus gefil far umor", semn al inteligenței milenare, și pus mereu în situații tragice.

Cînd într-un spectacol muzical — dacă nu mă înșel, „Șiragul de perle" — toată trupa cînta „Sing mir a lidală in idiș", în clipa cînd începea și Ruth să cînte refrenul, părea că dinspre scenă înspre sală este aruncată o făclie aprinsă și se aprindeau sufletele tuturor spectatorilor. „Sing mir a lidală in idiș" era cîntat cu mîndrie, de parcă ar fi fost o sabră mîndră că aparține unui popor cu inteligență și cultură milenară, plină de dragoste pentru poporul ei, dar fără parti-pris față de nici un alt popor din lume.

În oarba din „Dibuk" a repetat cu pasiune, închizînd ochii și plonjînd total în rol. În această stare de transă artistică, cu ochii închiși și expresia pasionată, rostind cuvintele „să mai dansez numai o dată", a căzut în fosă; din dragoste pentru teatru, din chemare pentru meseria iubită, același motiv pentru care a murit.

N-am să uit cum a cîntat, în „Mazeltov", „Püppchen" și „Imparțial", cu o vitalitate și un optimism molipsitor, stîrnind aplauze furtunoase, ca și în „Sing mir a lidală in idiș".

Ruth Schnecker

Dar oamenii exagerat de veseli pot fi și exagerat de triști. Ei cad dintr-o extremă în alta. În străinătate era cît pe-aci să reia teatrul. Viața a zădărnicit încercarea ei disperată de a-și regăsi chemarea.

Cineva a învățat-o să lucreze la computere, o muncă istovitoare, astenizantă, distrugătoare pentru un temperament artistic. Cînd a venit în țară din străinătate s-a apropiat de scările ce duceau spre scenă și a plîns, simțind probabil acel iremediabil „nevermore".

În orașul Offenbach a murit de inimă iubitul ei soț, Simy. După scurt timp a murit și ea, de inimă rea. S-a stins singură, și fără teatru — meseria ei iubită, chemarea ei, cîntecul vieții ei.

Despre ultimele clipe ale lui Ruth nimeni nu știe nimic. A fost găsită după mai multe zile, cu ochii închiși pentru totdeauna, în transa aceea nesfîrșită, în acea fosă a orchestrei veșnice, din care nu se mai întoarce nimeni.

Nu se știe nimic despre ultimele ei clipe, dar, nu știu de ce, eu sînt convinsă că ultimul ei gînd era să mai danseze o singură dată, să mai joace o singură dată, să mai cînte măcar o dată pe scenă... scenă... scenă...

IRINA LÖWENDAL

„Nu, n-am uitat"

Acesta este titlul unei cărți scrise de cunoscutul cîntăreț de muzică ușoară Enrico Macias, apărută în faimoasa editură franceză „Robert Laffont". Iată un extras din carte:

„M-am născut la Constantine, la 11 decembrie 1938. Era într-o duminică și ningea. Am fost primit ca un prinț, deși familia mea nu avea nici un regat; trebuia să descopăr eu însumi șansa de a fi venit într-o lume ce trăia pe acest pămînt binecuvîntat de Dumnezeu.

În Europa era război. Tatăl meu asculta în fiecare seară știrile despre război și despre copii, evrei ca și mine, care plăteau cu sîngele lor dreptul meu la viață; foarte curînd aveam să aflu și eu despre crimele comise și despre ororile provocate de antisemitism.

Crescut în spirit religios, de o familie unită, am trăit între război și muzică, alimentîndu-mi convingerile religioase din amintirile celorlalți care mă înconjurau, aspirațiile mele pacifiste făcîndu-mă să-mi iubesc aproapele în loc să mă lupt cu el.

Prima mea lecție de chitară am primit-o de la hazanul Raymond Leyris. El a fost adevăratul meu părinte spiritual, care a știut să-mi transmită întreaga sa știință. El m-a făcut să împărtășesc din frumusețile folclorului iudaic și m-a fericit acordîndu-mi mîna fiicei sale Suzy, singura mea dragoste.

Pentru a face plăcere părinților mei, mi-am făcut studiile superioare la Fontainebleau, după care am devenit învățător. Destinul mi-a fost favorabil, deschizîndu-mi larg porțile unei cariere la care nici nu visam.

La 5 octombrie 1962, pe cînd eram încă debutant, emisiunea televizată „Cinq colonnes à la une" m-a făcut celebru. Recunoscut de compatrioții mei, în anul următor Parisul mă primea cu brațele deschise. De atunci am făcut înconjurul lumii, dînd recitaluri, susținînd spectacole și gale. Publicul sovietic, englez, canadian, american, japonez, român și din alte țări m-a primit cu atîta căldură, încît sînt mereu cu bagajele făcute pentru noi turnee. Dar viața nu cruță nici pe poeți și nici pe cîntăreți: moartea lui Tonton Raymond, a fratelui meu Jean-Claude, starea sănătății soției mele, ororile războiului sînt tot atîtea motive de a nu uita că nu sînt altceva decît ceea ce vrea Dumnezeu și că mesajul de pace pe care El l-a încredințat inimii mele — precum a dat mana în timpul Exodului — trebuie transmis mai departe (...)".

Și la această profesiune de credință a lui Enrico Macias trebuie să adăugăm, cu satisfacție, că artistul transmite, cu talent și dăruire, mesajul primit, că el constituie o prezență mereu dorită pe marile scene ale lumii.

Enrico Macias a cîntat și în România și a lăsat o puternică impresie. Mesajul său de pace este mesajul de pace al eternului Israel, cel pentru care „Șalom" este și salut, și sens al vieții. Cît despre vocea lui Enrico Macias și despre pasiunea lui pentru cîntec, reamintim doar că artistul afirmă cu mîndrie că e fiul unui „popor de cîntăreți". El n-a uitat acest lucru și cartea sa chiar se numește: „Nu, n-am uitat".

E o carte care merită citită. E cartea unui artist care merită ascultat.

I. G.

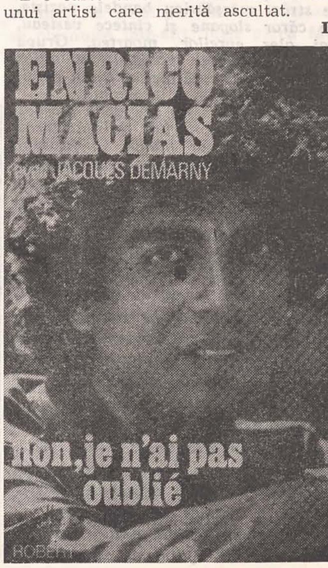

A PATRA MAIMUȚĂ

În urmă cu cîțiva ani, opinia publică americană a fost profund zguduită de o întîmplare care a avut loc la New York. La o oră nu prea înaintată de seară, o tînără femeie a fost înjunghiată în plină stradă. Nu o singură dată, ci de cîteva ori — de multe ori. Nu pe tăcute — victima a țipat și **a fost auzită.** Nu pe întuneric — fata a încercat să scape de agresor, fugind pe sub lumina felinarelor și **a fost văzută.** Mai mult decît atît: urmărită de criminal, ea a bătut cu disperare la cîteva uși — și cei din interiorul caselor respective **au văzut-o și au auzit-o.** Dar nimeni nu a intervenit, nici o mînă nu a oprit brațul asasinului, nici o ușă nu s-a deschis pentru a oferi fetei un adăpost. Cuțitul a continuat să se înfigă în trupul ei — o dată, de cinci ori, **de optsprezece ori** —, pînă ce tînăra s-a prăbușit, fără viață, pe trotuar.

Evenimentul a dat loc, a posteriori, unui dramatic proces de conștiință. Ziariști și psihologi, medici și eseiști, sociologi și juriști din Statele Unite (și nu numai de acolo) s-au întrebat, siderați: cum a fost cu putință una ca asta? Unde a dispărut cea mai elementară solidaritate umană? Cum se explică ceea ce, într-un consens cvasiunanim, a fost definit drept „un exemplu șocant, fără precedent, aproape neverosimil, de pasivitate, indiferență și lașitate colectivă, care a echivalat, pe plan atît moral cît și practic, cu refuzul de ajutorare a unei persoane în primejdie și cu o complicitate indirectă la crimă"?

După cît se pare, la comentarea și interpretarea celor petrecute în acea seară fatidică pe o stradă newyorkeză nu a participat nici un istoric. Dacă ar fi făcut-o, el ar fi putut adăuga unele tulburătoare corective și precizări la problemele pe care și le-au pus specialiștii din diferite domenii de investigare a comportării umane. De exemplu, istoricul ar fi putut spune că exemplul de pasivitate și indiferență a fost, într-adevăr, șocant și aproape neverosimil, dar nu și fără precedent. Săvîrșirea unei crime monstruoase, în văzul și auzul altora, fără ca acești alții să intervină, este departe, foarte departe de a fi o premieră absolută. Precedentul, care nu este deloc depărtat în timp, prezintă cîteva circumstanțe agravante. Prima: asasinii au fost mult mai mulți, iar victimele de șase milioane de ori mai numeroase. A doua: crima a durat nu cîteva minute, ci ani în șir, și a avut ca teatru nu cîțiva metri din trotuarul unei străzi, ci cîteva sute de mii de kilometri pătrați din cuprinsul unui continent. A treia și poate cea mai agravantă dintre circumstanțe: ucigașii nu au acționat prin surprindere, ci și-au anunțat din vreme intențiile.

„Multe i se pot reproșa lui Hitler, scrie cunoscutul istoric britanic A. J. P. Taylor, într-un articol publicat de **New York Times,** la 6 februarie 1983, evocînd acapararea puterii de către naziști în Germania, în urmă cu jumătate de secol. De un singur lucru nu poate fi învinuit: că nu a prevenit lumea despre ceea ce avea de gînd să facă și, mai ales, că nu a prevenit lumea despre ceea ce avea de gînd să facă celor pe care-i socotea nevrednici să trăiască".

Pe lista celor nevrednici să trăiască, evreii au figurat, de la bun început, la loc de frunte. O lungă bucată de timp ei au fost singuri pe această listă. Oricine a citit **Mein Kampf** a aflat, cu zece ani înainte ca Hitler să devină cancelar, ce soartă rezerva el evreilor. „Printre puținele idei comprehensibile pe care le formula această demențială biblie a zvasticii era cea a antisemitismului, ridicat la rangul de motivație, justificare și forță motrice a genocidului", scrie, în 1981, istoricul american Bradley F. Smith, în lucrarea sa **The Road to Nürnberg.** „Dar pentru a afla acest lucru, nu era necesar să te cufunzi în paginile delirante, redactate de încă jalnicul aspirant la dictatură, în cele cîteva luni de confortabilă detenție, după puciul său eșuat. Era suficient să vezi pancartele arborate de batalioanele de asalt SS în defilările lor din 1926—1934. Era suficient să parcurgi titlurile, permanent incitatoare la pogromuri, din abjecta fițuică **Der Stürmer.** Era suficient să asculți prorocirile de Holocaust formulate în discursurile lui Hitler (de pildă, la Hamburg, în aprilie 1928), ale lui Goebbels (la Düsseldorf, în august 1930), ale lui Hess (la Berlin și Leipzig, în martie 1931), ale lui Göring (la Stuttgart, în ianuarie 1932)... Pe tărîm politic, social, economic, militar, toți aceștia se contraziceau între ei sau pe ei înșiși, de la o dată la alta. De pe o zi pe alta, promisiuni demagogice erau făcute, apoi uitate și adesea contrazise de făgăduieli la fel de demagogice, dar în sens invers. **O singură linie de consecvență: ura bestială împotriva evreilor și vestirea exterminării lor iminente!"**

În fața acestei evidențe strigătoare — strigătoare în cel mai propriu sens al cuvîntului —, care a fost reacția politicienilor și oamenilor de stat ai marilor puteri din Europa occidentală și cele două Americi? Să împrumutăm din nou o apreciere a unui istoric, de data aceasta vest-germanul Werner Gottfried, care scria, în urmă cu cinci luni, în **Der Spiegel:** „Într-o lungă perioadă care a precedat cel de-al doilea război mondial și chiar în primii ani ai acestuia, ei au procedat asemenea miticelor maimuțe extrem-orientale, care își acoperă ochii ca să nu vadă răul, urechile — ca să nu-l audă și gura — ca să nu-l rostească. Dar, de la o vreme, simbolul devine insuficient. Ar trebui adăugată o **a patra maimuță, cea care își încrucișează brațele, decisă să nu facă nimic pentru a opri răul ce se comite în fața ei".**

O atitudine căreia, din nefericire, istoria celor doisprezece ani, trei luni și opt zile ale „milenarului" Reich nazist îi oferă nenumărate ilustrări.

Ca, de exemplu, conferința celor 32 de state de la Evian-les-Bains, din 6—15 iulie 1938, care nu a găsit nici o soluție imediată sau de perspectivă pentru victimele unui Holocaust al cărui preludiu se făcea resimțit încă de pe atunci.

Ca, de exemplu, refuzul consulilor americani din Germania de a elibera vize de intrare evreilor în perioada 1933-1940, deși în nici unul din acești opt ani cota de imigrație în Statele Unite a celor proveniți din Reich nu a fost atinsă decît în proporție de 56—73 la sută.

Ca, de exemplu, încăpățînarea cu care Ministerul de Externe britanic s-a împotrivit primirii de refugiați evrei în Palestina, chiar în momentele cele mai critice ale războiului, cînd blindatele lui Rommel forțau porțile Orientului Apropiat și cînd fiecare tînăr evreu constituia un spor potențial de efective pentru Armata 8 a lui Montgomery.

Ca, de exemplu, notele unor înalți funcționari din Departamentul de Stat al S.U.A., în 1942—1944, care atrăgeau atenția că veștile, din ce în ce mai numeroase, despre Holocaustul nazist „reprezintă, după toate probabilitățile, o continuă exagerare evreiască, conform tradiției seculare a acestui neam de a se văicări și de a face din țînțar armăsar. O simplă investigație ar dovedi, cu siguranță, că acolo unde se invocă sute și mii de victime, nu este vorba decît de două-trei persoane, pierite în urma condițiilor inevitabile ale conflagrației..."

Ca, de exemplu, refuzul comandamentului anglo-american de a bombarda linia ferată pe care, în 1944, naziștii au transportat, din Slovacia pînă la Auschwitz, aproape un milion de evrei, deși raidurile ar fi fost perfect accesibile avioanelor aliate decolînd de pe aerodromul de la Foggia.

Despre aceste exemple și despre multe altele ne propunem să ne ocupăm, cît mai pe larg, în articolele care urmează.

N. MIN[illegible]

Pagini din rezistență

Grupa „Baum"

La 18 august 1942, la Berlin — Plötzensee, au fost executate nouă persoane, cinci femei și patru bărbați: Marianne Baum (29 de ani), Sala Kochmann (30), Suzanne Wesse (28), Hildegard Jadamovitz (29), Irene Walter (22), Heinz Joachim (30), Gerhard Meyer (23), Hans-Georg Mamaberg (29), Werner Steinbrink, care a doua zi ar fi împlinit 25 de ani. Aceștia făceau parte din grupa de rezistență „Baum".

Această grupă mai cuprindea și alți membri, în majoritate evrei, din care aproape jumătate femei. Mulți au făcut parte din organizații de tineret evreiești — în primul rînd de stînga —, a căror existență a fost tolerată de autorități pînă în 1938. Alții proveneau din organizații de tineret comuniste sau din organizații social-democrate de tineret.

Cum se explică unirea în cadrul unei grupe de rezistență a unor persoane care făceau parte din organizații atît de deosebite? Răspunsul este dat de evoluția situației din acea vreme. Pe străzi mărșăluiau bandele naziste, ale căror slogane și cîntece vesteau, mai ales evreilor, moartea. Grupa „Baum" nu a fost în nici un caz unica grupă de rezistență alcătuită din evrei, dar a fost cea mai însemnată.

Grupa „Baum" s-a ocupat la început de instruirea membrilor, de redactarea și difuzarea unor manifeste. În mai 1940 a organizat, la cimitirul evreiesc Weissensee, din Berlin, comemorarea a trei ani de la asasinarea lui Rudi Arndt, conducătorul deținuților evrei din lagărul de concentrare de la Buchenwald, la care au participat cîteva zeci de persoane. De asemenea, a încercat să ia legătura cu persoane aduse pentru munca forțată la Berlin, în special cu cei care lucrau la Uzinele Siemens, pentru a-i antrena în acțiunile de sabotaj. Din octombrie 1941 a depus mari eforturi pentru a împiedica deportarea evreilor, între altele procurîndu-le acte de identitate false.

Acțiunea care a dus la exterminarea grupei a fost de o deosebită temeritate. Ei au instalat o bombă într-o expoziție de propagandă nazistă, expusă în Parcul de agrement din Berlin. După cîteva zile au fost arestați Herbert și Marianne Baum, Heinz Joachim, Sala Kochmann, Gerhard Meyer, Suzanne Wesse și Irene Walter, care au participat direct la atentat. Ulterior au fost arestați alți 25 de membri ai Grupei „Baum". Grupa a fost distrusă. Era clar că în rîndurile ei se afla un trădător.

Herbert Baum a murit la 11 iulie 1942, din cauza torturilor, ordonate de Borensiepen, Oberstumführer SS. Alții au fost condamnați la moarte de „Tribunalul popular" și executați. Același tribunal a mai condamnat la moarte alți 9 membri ai Grupei „Baum", toți evrei, executați la Plötzensee. Cel de-al treilea proces, ultimul, al Grupei de rezistență „Baum" s-a terminat cu executarea ultimilor trei membri, în septembrie 1943. În drum spre locul de execuție membrii Grupei „Baum" cîntau „Internaționala" și cîntece revoluționare evreiești.

Sînt fapte și nume ce nu trebuie uitate!

„Trandafirul alb"

La 22 februarie 1943, studentul evreu Hans Scholl, în vîrstă de 24 de ani, trecînd pragul camerei de ghilotinare a închisorii din München, a strigat cu glas tare și clar: „Trăiască libertatea!". În ziua morții sale au mai căzut sub ghilotină sora sa Sophie și prietenul său Christoph Probst. De asemenea, au fost condamnați la moarte și uciși profesorul

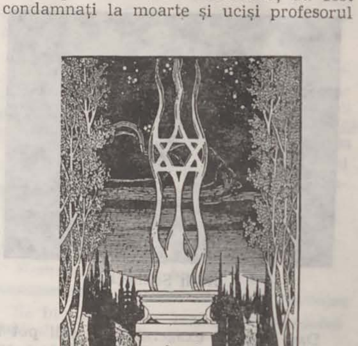

de filozofie Kurt Huber, precum și studenții Alexander Schmorell și Willi Graf.

Cine erau acești șase oameni, care au constituit un grup de rezistență, sub denumirea „Trandafirul alb", în timpul războiului hitlerist, pentru a lupta cu armele și după concepția lor împotriva terorii politice și spirituale din Germania? Prin manifeste ei au avertizat pe confrații evrei, în primul rînd, despre catastrofa iminentă. Ei informau, acuzau și chemau la acțiune, la lupta împotriva violenței și nedreptății. Rezistența spirituală a acestui grup de studenți însemna cu mult mai mult decît un protest al tineretului universitar în cadrul dictaturii naziste; manifestele „Trandafirului alb" se încadrau printre primele dovezi evidente ale rezistenței și luptei cu național-socialismul și constituiau expresia curajoasă și neînfricată a spiritului liber omenesc. În mod consecvent, ceea ce gîndeau era urmat de acțiuni practice. Ei au dovedit, totodată, că spiritul iudaic ancestral de luptă împotriva terorii nu s-a stins niciodată.

Numele fraților Scholl a fost dat în prezent unor străzi, școli și cămine de tineret. E o recunoaștere postumă a unor merite remarcabile ale acestor vrednici tineri evrei.

DIN DOSARUL HOLOCAUSTULUI

Barbie: mașina judiciară franceză a intrat în acțiune. Cel puțin șase plîngeri, cu constituire de părți civile, au fost depuse pe lîngă judecătorul de instrucție Christian Riss împotriva criminalului de război nazist Klaus Barbie, încarcerat la Fortul Montluc din Lyon. Asociații ale foștilor Rezistenți îl acuză pe fostul șef al Gestapoului din regiunea Lyon pentru represiuni, cărora le-au căzut victimă, printre alții, 41 de copii evrei, arestați și deportați în aprilie 1944, care au murit cu toții la Auschwitz. Acuzațiile sînt încadrate, deocamdată, în categoria „crime contra umanității", categorie care include acte comise din motive rasiale, politice sau religioase. În acest cadru ar intra, pe lîngă persecuțiile împotriva evreilor, și acelea privind pe comuniști, socialiști și membri ai unor organizații creștine.

Doamna Anne-Marie Lambert, o diplomată israeliană, originară din Franța, a reamintit că soțul ei a fost împușcat de naziști la Lyon și că ea însăși a supraviețuit, în mod miraculos, torturilor lui Barbie, după ce a fost arestată de Gestapo.

Șeful baroului din Lyon, Alain de la Servette, a anunțat că va executa apărarea din oficiu dacă Barbie nu-și va desemna avocați. Între timp, s-a aflat că fiica lui Barbie, Ute Messner, care are o librărie la Kupstein, în Tirolul austriac, și-a anunțat sosirea la Lyon pentru a organiza apărarea pe întreaga perioadă a instrucției, care se apreciază că va fi lungă și dificilă.

●

De la ofițer nazist la comandant neonazist. Fostul comandant al regimentului de gardă a lui Hitler la Berlin, Otto Ernst Resner, a format o brigadă neonazistă, care îi poartă numele — relatează săptămînalul vest-german „Welt am Sonntag". Promovat general de brigadă, în 1944, de Hitler însuși, pentru „meritul" de a fi jucat un rol preponderent în eșuarea unei tentative de puci contra führerului, Resner a aparținut, după război, formației neonaziste „Partidul Socialist al Reichului".

După interzicerea, în 1952, a acestui partid, el a trăit în Orientul Apropiat. În cursul verii trecute, a organizat o întîlnire între 130 de extremiști de dreapta, din mai multe țări, la Haguenau, în Alsacia (Franța). Cu acest prilej a anunțat organizarea unei „brigăzi" neonaziste, a cărei activitate urmează a fi susținută, financiarmente, de grupări antisemite din Orientul Apropiat.

Iudaismul este (un) umanism

(Urmare din p. 1)

ber ? Libertatea de a alege între bine și rău, adică responsabilitate.

Omul în iudaism este un microcosmos analog macrocosmosului sau macroantroposului, adică un univers concentrat, toate părțile sale alcătuitoare fiind bogate în simboluri. Coroana îi împodobește fruntea, cele două brațe poartă Înțelepciunea și Inteligența, de-o parte și de alta a trupului său străjuiesc Justiția și Iertarea, pieptul e simbolul Frumuseții, șalele reprezintă Victoria și Măreția, zonele inferioare — Temelia, iar la picioare se află Regatul său, care cuprinde toate calitățile morale amintite, atît de necesare armoniei universale. Omul este, potrivit Zoharului, un rezumat sublim al Creațiunii.

După cum se știe, cele 613 mitzvot (comandamente) au fost remise lui Moșe pe Muntele Sinai. 365 din ele sînt mitzvot negative (interdicții), corespunzînd numărului zilelor anului și oaselor corpului omenesc. Celelalte 248 sînt mitzvot pozitive și corespund organelor corpului. Mitzvot sînt, ca să zicem așa, naturale și consubstanțiale omului. Unitatea psihosomatică a omului se dezvăluie în faptul că orice încălcare a acestor mitzvot conduce la o modificare patogenă a organului respectiv. „Se întîmplă" însă ca tocmai ce nu-i este pe plac Domnului să nu-i convină nici omului, avînd însă greutatea sau ponderea unei autorități supreme. Șase, ba chiar șapte lucruri urăște Dumnezeu mai mult pe lume și ele sînt reprobate și de codul omului civilizat : „Privirile trufașe, limba mincinoasă, mîinile care varsă sînge nevinovat, inima care urzește planuri viclene, picioarele grăbite să facă răul, martorul care mărturisește strîmb și cel care seamănă vrajba între frați" (Proverbele lui Solomon, 6, 16—19). Poruncile sînt multe, dar cele amintite și mai ales Decalogul, pe care fiecare credincios îl poartă în inimă, rămîn esențiale pentru iudaism, oferind lumii primele modele de umanism.

Am văzut mai înainte că Dumnezeu este Justiție, dar și Iertare, adică Dragoste. Și dacă atributul principal al divinității este iertarea, al omului este tot iertarea, căci omul este un Imitatio Dei. Rabi Nahman din Bratslav comentează : „Universul se întemeiază pe dragoste. Prin dragoste trebuie să supuneți trupul sufletului și pasiunea rațiunii. Astfel veți trece de la obscuritate la lumină, de la moarte la viață, de la animalitate la umanitate. Veți pierde astfel uitarea și veți obține memoria. *Dragostea are greutatea tuturor mitzvot luate laolaltă*" (s.n.).

Pe aceeași linie de gîndire generoasă, umanistă, iudaismul respinge ascetismul, mortificarea trupului și renunțarea la viață ca o abdicare de la o misiune. Dimpotrivă, în special hasidismul, curent primenitor al iudaismului, cîntă bucuria de a trăi, comuniunea cu Dumnezeu în natură, slăvește creația prin muzică și dans, sacralizează munca. Se povestește că un tînăr a venit odată la un renumit hasid cerîndu-i să fie desemnat rabin. Venerabilul s-a interesat de conduita cotidiană a candidatului. Acesta i-a răspuns : „Mă îmbrac întotdeauna în alb ; beau doar apă ; îmi bat cuie în pantofi pentru mortificare ; mă rostogolesc gol în zăpadă și poruncesc paznicului sinagogii să-mi dea zilnic patruzeci de lovituri de bici pe spatele gol". Tocmai atunci a intrat în curtea unde se purta discuția un cal alb, a băut apă și a început să se tăvălească în zăpadă. „Observ, a spus bătrînul hasid, că această creatură e albă ; nu bea decît apă, are cuie în copite, se tăvălește în zăpadă și primește, probabil, peste patruzeci de bețe zilnic. Și totuși nu e decît un cal".

Să subliniem și faptul că umanismul iudaic nu e individualist, ci comunitar. Soarta aproapelui ne-a fost întotdeauna o cauză apropiată, o mitzva. Apărarea săracului, orfanului, văduvei, străinului, a celui împilat nu înseamnă oare umanism ? Cine mai mult ca profeții noștri a ridicat glasul întru protejarea lor, deseori cu riscul vieții, în fața atotputernicilor zilei ? Comunitatea este atît de importantă în iudaism, încît nici un serviciu divin nu poate începe cu mai puțin de zece oameni. Și interesele comunității sînt întotdeauna prioritare ! Rabi Simeon ben Iohai ne dă o astfel de pildă : „Niște oameni se aflau într-o barcă. Unul dintre ei a început să găurească dedesubtul său fundul bărcii cu un sfredel. Tovarășii săi l-au întrebat : «Ce faci ? !». El a răspuns : «Ce e treaba voastră, doar sfredelesc sub mine !». Și ei i-au răspuns : «Este treaba noastră, căci dacă apa pătrunde în barcă, ne vom scufunda cu toții»". A fi mereu atent la nevoile celorlalți și ale comunității umane din care faci parte reprezintă o răspundere pătrunsă de umanism. Receptivitate avem. Ea ne vine dintr-o veche școală a suferinței. Dacă, cum spune atît de expresiv Meister Eckhart, „pe calul suferinței gonești spre Dumnezeu", atunci cu siguranță că poporul evreu ar trebui să ajungă cel dintîi la țintă. Dintr-o profundă și îndelungată experiență a suferinței au izvorît și sensibilitatea, blîndețea, umorul, se pare un produs al Diasporei, generozitatea și înțelepciunea iudaică, umanismul său.

Există totuși o nobilă dificultate în iudaism, pe care nu trebuie s-o ocolim și pentru care există chiar o expresie foarte răspîndită în obștea noastră : „e greu să fii evreu !". De ce ? Fiindcă evreul are numai datorii ! A fi un bun evreu înseamnă doar să ți le asumi bucuros !

Prietenul lui Rembrandt

Prietenia lui Rembrandt pentru evrei și consecințele ei creatoare sînt un detaliu biografic arhicunoscut. Nu e nimic ostentativ în înclinația asta. Dacă se apropie mai mult de evrei, fascinat de istoria lor, pe care o poartă înscrisă în trăsăturile feței și-n expresia ochilor, asta se datorează unei anumite solidarități a suferinței. Era firesc ca Rembrandt, care călcase în picioare toate prejudecățile de artă și de viață ale vremii, să se simtă înrudit sufletește cu acea parte a umanității care le negase dintotdeauna, cu revoluționarismul ei structural. Deși cu puncte de plecare diferite, suferința lor

Portretul dr. Ephraim Hezekiah Bueno („Doctorul evreu"), de Rembrandt

devenise comună. Rembrandt pictează evrei, în ipostaze legendar-biblice sau prezente, fiindcă, de fapt, se pictează pe sine.

Începuturile prieteniei cu doctorul Bueno nu se cunosc cu exactitate. Prea multe biografii romanțate investesc în acest personaj o sumă nesfîrșită de supoziții, fac din el, pornind de la cîteva date reale, jocul propriei imaginații. Bueno este cînd „raisonneur"-ul romanului-Rembrandt, cînd „salvatorul" încurcăturilor sale pecuniare, cînd „consilierul intim" al problemelor lui sentimentale. De fapt, însăși calitatea de medic a lui Bueno, adică de paznic al echilibrului de forțe fizice și psihice ale presupusului pacient și de intervenționist în cazul unei tulburări sau al alteia, o reclamă.

Dar cine a fost cu adevărat Ephraim Hezekiah Bueno și de ce Rembrandt a intitulat „Doctorul evreu" portretul prietenului său de-o viață sînt întrebări cărora numai o succintă trecere în revistă a faptelor de spirit ale sale și ale familiei din care făcea parte, ca și o mai zăbavnică privire asupra tabloului în cauză le-ar putea — măcar într-o mică măsură — răspunde.

Ephraim Hezekiah se trăgea dintr-o familie de evrei sefarzi, stabiliți, în urma expulzării din Spania, în 1492, unii în sudul Franței și al Italiei, alții în Olanda sau în Anglia. O ramură, cu mai mult spirit de aventură, emigrase în America, una, mai neîncrezătoare, în Orient. Statuia lui Beniamin Bueno de Mesquita, una din cele mai vechi ale New York-ului, ne îndreptățește să credem că făcuse ceva pentru orașul acesta, dacă nu cumva fusese chiar unul din întemeietorii lui. Un David Bueno, interceptat de Leghorn în secolul XVII, cărturar de valoare și mecena al oamenilor de cultură ebraică, tipărește pe cheltuiala lui, în 1657, colecția de response ale lui Solomon Adret, „Toledot Adam". Un alt David Bueno e editor la Veneția și un Solomon Bueno — la Cremona. Cei ajunși pe meleagurile Țării Sfinte se dedică fie cabalisticii, ca Samuel, care a trăit la Safed („orașul cabaliștilor"), fie rabinatului, ca Ioseph, fie lingvisticii ebraice, ca Isaac, cetățean al Ierusalimului. Dintre cei care locuiesc la Amsterdam, mai toți capii familiei Bueno sînt medici, iar, în orele libere, traducători și poeți. Tatăl lui Ephraim, Joseph Bueno, își dă și doctoratul în medicină la Universitatea din Bordeaux, iar ambasadorul Franței în Olanda, D'Epesses, îi recomandă calitățile profesionale prințului Maurice de Orange. Prieten cu poetul și dramaturgul de limbă ebraică Manasse ben Israel, Joseph este și autorul unui sonet scris pentru sărbătorirea acestuia, „Conciliatorul". Ephraim însuși este — dacă ar fi să dăm crezare inscripției de pe portretul pictat de Rembrandt, în 1647 — „magnus in medicis", dovedind, în același timp, aplecare pentru literatură. În 1650, împreună cu Iona Abravanel, prietenul lui Rembrandt, publică o traducere în ladino a Psalmilor, intitulată „Psalterio de David, en Hebrayco Dicho Thehylim, Translado con Toda Fidelidad Verbo de Verbo del Hebrayco", după ce tot el tradusese, din ebraică în ladino, prima carte a lui Manasse ben Israel, „Pene Rabba". Împreună cu Abraham Pereira, este fondatorul unei „Societăți de științe medicale", „Tora Or", la Amsterdam.

De ce Rembrandt a ținut să apese nu asupra identității particulare a subiectului său, ci asupra celei profesionale, ba mai mult, mergînd pînă la denumire generală, ca-n piesele de teatru expresioniste ? Fiindcă pe măsură ce pătrundea mai adînc în personalitatea personajului său, chinuindu-se să-i găsească „cheia", punctul de pornire creator care s-o definească, „descoperirea" care să pună pecetea adevărului asupra operei, Rembrandt își dă seama că ceea ce căuta el nu se afla în „unicitate", ci în două categorii morale colective. Probabil că titlul l-a adăugat la sfîrșit, cînd și-a privit — primul — tabloul terminat, de la distanță, c-un ochi pe cît posibil critic, pe cît posibil proaspăt și detașat.

Cel care-l privea din tablou încetase să mai fie omul cu ale cărui trăsături se obișnuise într-atît, încît parcă făceau parte din ambianța mobilelor și a pereților printre care trăia. Nu costumul — devenit un fel de uniformă a breslei — îi va fi sugerat revelația. Nici particularitățile fizionomice (sprîncene groase îmbinate, fața smeadă, barba și mustața, care începuseră să încărunțească). Nu. Numai umbra de zîmbet — venit din nevoia de a dărui o speranță, dintr-o vastă experiență de viață a *celui care știe,* care a ajuns la concluzia că speranța, perspectiva e cel mai eficace leac pentru orice suferință omenească și care o insuflă nu din convingerea că așa va fi, ci din tandrețea sensibilă a celui care a fost făcut de atîtea ori să sufere. Numai privirea — cu sunet de violoncel, în care totul e spus reținut și grav : tristețe, vechime, căldură. Îndărătul acestor ferestre locuiește cineva. Cineva care e mai mult decît un singur om, o simplă profesiune. Cineva care e poporul evreu însuși.

C. DVIR

LA MOARTEA LUI A. N. STENCL

Celebrul scriitor de limbă idiș *Avrohom Nachum Stencl*, a cărui fertilă creativitate poetică a fost pusă în slujba idișismului, a încetat din viață la Londra, în vîrstă de 85 de ani.

Timp de 43 de ani el a scris, a publicat și a difuzat revista mensuală „Loshen un Leben" („Limbă și viață"), care a constituit o continuare a fostei lui reviste „Whitechapel Heftlech" („Carnețelul din Whitechapel"), pe care a tipărit-o în condițiile grele ale celui de-al doilea război mondial. Ca poet și eseist, el a scris majoritatea materialelor pe care le-a publicat în „Loshen un Leben". Prin cărțile pe care le-a scris, prin articolele publicate și cuvîntările ținute, el a fost considerat promotorul mișcării idișiste din Marea Britanie.

Stencl s-a născut la Czeladz (Polonia), un sat de mineri. El a provenit dintr-o familie care a dat mulți rabini și el însuși și-a petrecut o mare parte din tinerețe studiind Talmudul. Profundul său interes pentru iudaism l-a făcut să imigreze în Olanda, unde s-a alăturat celor care trăiau într-o fermă de ahșara. După un timp, a plecat la Berlin, unde s-a integrat unui grup de scriitori evrei. Primele lui poezii au făcut mare vîlvă, au fost traduse în germană și i-au adus laude din partea unor scriitori reputați, ca Thomas Mann și Arnold Zweig. Volumul său „Satul de pescari" a fost prefațat de Arnold Zweig și publicat sub auspiciile filialei germane a PEN Clubului. Cariera de scriitor a lui Stencl în Germania s-a încheiat odată cu ascensiunea nazismului la putere. El a rămas, totuși, la Berlin pînă în 1936, după care s-a refugiat în Marea Britanie.

Sentimentele sale față de orașul care l-a adoptat s-au manifestat și în volu-

mele de poezii „Poezii londoneze" și „Cîmpul de luptă londonez". Whitechapel a devenit, în mod deosebit, obiectul afecțiunii sale și subiectul poeziilor lui. Dezastrele pe care aviația germană le-a provocat Whitechapel-ului i-au întărit și mai mult atașamentul față de acest cartier. Stencl a descris Whitechapel ca fiind „pămînt sfînt", „ștetlul său" și „Ierusalimul din Marea Britanie".

Curînd după sosirea sa la Londra, Stencl a început să publice o serie de volumașe de poezii în idiș și, în 1939, acestea s-au transformat în revista lunară „Loshen un Leben", pe care, așa cum am mai menționat la început, a publicat-o pînă cînd a încetat din viață.

În fiecare sîmbătă după-amiază el ținea conferințe și purta discuții în limba idiș, considerate ca fiind stimulative pentru viața socială și culturală a evreilor care veneau să-l asculte și să discute cu el. Auditoriul, deși mai obișnuit cu limba engleză, vrăjit de puterea magică a lui Stencl, se întorcea pentru cîteva ore la acel atît de drag lor „momă-lushen".

Stencl a susținut cu ardoare că limba idiș este indispensabilă pentru menținerea spiritului iudaic. Cu ocazia ultimei aniversări a zilei sale de naștere — care a avut loc cu puțin timp înainte de moartea sa — Stencl a spus : „Există o mare forță culturală în limba idiș și nu trebuie s-o irosim, indiferent dacă limba pe care o vorbim este engleza, franceza, ebraica, rusa..."

„Whitechapel — Ștetl al Marii Britanii", „Galut și Geulah" și „Ierusalim" sînt doar cîteva titluri ale unora dintre multele volume de poezii scrise de Stencl. Cu moartea lui, literatura idiș pierde un valoros creator.

ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI

ALEGERE

Uniunea Comunităţilor Evreieşti din Italia are un nou preşedinte, în persoana doamnei Tullia Zevi, care, din 1978, a deţinut funcţia de vicepreşedinte al acestei organizaţii. În Italia se află în prezent circa 35 000 de evrei. Mai adăugăm faptul că Tullia Zevi este şi corespondenta săptămînalului londonez „Jewish Chronicle" în Italia.

ARHEOLOGICĂ

Tînărul arheolog israelian Gabriel Barkay, de la Universitatea din Tel Aviv, a declarat că în cursul săpăturilor efectuate lîngă Muntele Sion a descoperit o amuletă datînd din secolul VII î.e.a., pe care a fost relevat, prin mijloace speciale, numele lui Dumnezeu. Printre obiectele descoperite cu aceeaşi ocazie se mai află şi peste o sută de bijuterii de argint.

CONDAMNĂRI

Tribunalul din Düsseldorf a condamnat la închisoare pe viaţă pe criminalii de război Raymond Karle şi Sibil Farderbrige, pentru atrocităţile comise în lagărul de la Auschwitz.

CULTURĂ IDIŞ

În 1982, I. Korn, preşedintele Consiliului Mondial pentru Limba şi Literatura Idiş, a efectuat o vizită în Argentina şi Uruguay. El a declarat că în aceste ţări există un serios potenţial evreiesc. Comunitatea evreiască din Buenos Aires dă dovadă de mult interes pentru idiş şi contribuie la dezvoltarea culturii idiş în acest oraş şi în oraşele din provincie.

Şi la Montevideo (Uruguay) Comunitatea evreiască patronează Comitetul pentru Cultură Iudaică.

COLOCVII

Peste 600 de persoane au participat la cel de-al 22-lea colocviu „Biblia şi contemporaneitatea", organizat la Paris, de către Congresul Mondial Evreiesc. Au luat parte personalităţi de frunte, ca Rabinul Şef al Franţei, René Sirat, Rabinul Şef al Parisului, Allain Goldman, reprezentanţi ai episcopatelor romano-catolice şi protestante, precum şi un reprezentant al Ministerului Culturii din Franţa.

•

La Sorbona (Paris) a fost organizat colocviul: „Germania nazistă şi distrugerea evreilor". Au participat personalităţi de seamă, ca Raymond Aron şi alţii.

O NOUĂ CARTE

Iehoşua Fişman, profesor la cunoscuta „Yeshiva University" din New York, a scos cartea „Nimeni nu moare necunoscut", în care tratează probleme ale evului mediu. Cartea a fost tradusă în franceză, spaniolă, germană, japoneză, sîrbo-croată, ebraică şi daneză.

DECORAŢIE

Ambasada Germaniei Federale din Londra a înmînat scriitorului evreu Elias Canetti o înaltă decoraţie, pentru meritele sale.

Elias Canetti a primit, în 1981, Premiul Nobel pentru literatură. El e născut în Bulgaria. Scrie în limba germană. Un timp a locuit în Anglia şi apoi în Germania. După instaurarea nazismului a fost nevoit să emigreze şi, din 1938, s-a stabilit la Londra.

DONAŢIE

În testamentul regretatului pianist Arthur Rubinstein este prevăzută o donaţie de 500 000 de dolari care să fie folosită pentru înfrumuseţarea Ierusalimului.

Administraţia municipiului a declarat că această sumă va fi predată „Fundaţiei Ierusalim", care se ocupă cu lucrări de utilitate publică.

ÎN MEMORIA LUI ALBERT EINSTEIN

Recent a avut loc o festivitate în cadrul căreia au fost donate oraşului Ulm două lucrări de artă înfăţişînd pe marele fizician Albert Einstein. O lucrare a fost executată de artistul elveţian Max Bill, iar cealaltă la „Calcutta Art Society", din India.

Albert Einstein s-a născut la 14 martie 1879, în oraşul Ulm. Cele două lucrări vor fi expuse la casa ridicată în locul celei în care s-a născut savantul (vezi R.C.M. nr. 521 din 1 ianuarie a.c., „In memoriam", p. 8, coloana a 4-a).

FILATELIE

Reproducem mai jos timbrele care marchează centenarul localităţilor israeliene Zikhron Yaakov şi Marzkeret Batya, precum şi timbrul emis de poşta americană cu ocazia aniversării centenarului Sinagogii Touro, pe care se poate citi o deviză a primului preşedinte american, George Washington: „Nu pedepsim pe cei bigoţi, nu sprijinim pe cei ce persecută".

BANCNOTĂ

Banca Israelului a emis o nouă bancnotă, în valoare nominală de 500 de şekeli, cu efigia baronului Edmond de Rothschild, reversul prezentînd un ciorchine de strugure şi frunze de viţă, ştiut fiind că baronul a înfiinţat industria vinicolă israeliană.

DANNY KAYE

De curînd, fermecătorul artist de cinema şi de revistă Danny Kaye a împlinit 70 de ani. S-a născut în Brooklyn,

purtînd numele de David Daniel Kominski, fiu al unui emigrant evreu din Rusia. De mic a cunoscut ce înseamnă să fii sărac, desconsiderat şi înjosit. Aceasta a constituit însă fundamentul dragostei sale faţă de copii şi de cei săraci. El a fost nevoit să muncească de la o vîrstă fragedă. În 1926 a fost angajat la un circ: clovn şi artist, iar în 1934 a plecat cu o trupă de revistă în Orientul Îndepărtat.

Abia în 1939 a realizat primul său mare succes, în revista „Pălăria de paie", prezentată la un teatru de pe Broadway. Apoi, Samuel Goldwyn, „descoperitorul de stele", l-a angajat la Hollywood, unde a jucat în aproximativ 20 de filme, în care a strălucit prin talentul său creator.

A jucat în numeroase spectacole transmise la radioul şi televiziunea americană şi a participat la programele artistice organizate de UNICEF, pentru stringerea de fonduri destinate ajutorării copiilor din ţările sărace.

Danny Kaye este bine caracterizat prin denumirea care i s-a dat — „Omul bun din Brooklyn". El este devotat statului Israel şi cauzei umanitare.

INAUGURARE

În cadrul Clubului Maccabi din Dublin (Irlanda) a luat fiinţă Uniunea studenţilor evrei din Dublin, al cărei preşedinte a fost numit dr. Andrew Woolfe.

EDITORIALĂ

Organizaţia culturală americană „Cross-Cultural Communications" din New York a publicat placheta intitulată „Blue Apple" („Mărul albastru"), în care sînt tipărite poezii ale Ninei Cassian, traduse în engleză de Eva Feiler. În paralel, aceeaşi organizaţie a pus în circulaţie şi o casetă cuprinzînd lecturile bilingve ale poeziilor Ninei Cassian, pe un fundal de muzică românească. Poeziile sînt încadrate între o introducere în poezia românească şi Rapsodia I de George Enescu, după care urmează şi cinci cîntece româneşti, interpretate de neuitata Maria Tănase.

DAVID ZUSKIND

David Zuskind, cunoscut militant pe tărîm social din Belgia, a avut deosebita onoare de a primi titlul de Cavaler al Ordinului „Leopold II".

Aceasta este una dintre cele mai importante decoraţii acordate de către guvernul belgian unor cetăţeni cu merite deosebite pentru ţară.

Distincţia a fost înmînată lui D. Zuskind de către ministrul justiţiei al Belgiei, dl Jean Gall, în prezenţa unui public select. Cu acest prilej au fost relevate marile merite ale sărbătoritului în rodnica sa activitate pe tărîm politic şi social, îndeosebi în rezolvarea unor probleme evreieşti.

NEONAZISM

La o expoziţie de locomotive organizată în Elveţia, pe cîteva dintre exponate au fost agăţate, de către huligani, pancarte cu inscripţii naziste.

În legătură cu acest caz, deputatul Hanspeter Kehl a prezentat o interpelare în parlament, întrebînd guvernul ce măsuri va lua pentru a împiedica asemenea dezmăţ fascist. Intre altele el a arătat că asemenea placarde au fost puse pe locomotivele şi vagoanele care duceau oamenii spre lagărele de exterminare. Etalarea lor, azi, este o profanare a memoriei victimelor şi a noţiunii de „om".

O societate democratică trebuie să reacţioneze ca un singur om şi să împiedice, în faşă, acele curente care au adus atîta rău omenirii întregi.

SIGURANŢA NAVIGAŢIEI PE DUNĂRE

GALAŢI. Pentru ca navigaţia vaselor pe Dunărea maritimă şi fluvială să se desfăşoare în bune condiţii, pe porţiunea dintre Sulina şi Brăila se execută o serie de lucrări. De la începutul acestui an, la bara de la Sulina şi în punctele critice de pe Dunăre s-au făcut peste 100 000 mc escavaţii în plus peste prevederile de plan. De asemenea, au fost făcute măsurători hidrografice pe o distanţă de 57 km şi s-a montat şi se menţin în stare de funcţionare 1 050 semne pentru dirijarea navigaţiei pe Dunărea maritimă.

CENTRU DE ECOGRAFIE

CLUJ-NAPOCA. La Clinica medicală nr. 3, profilată pe maladii ale aparatului digestiv şi alte boli interne, a intrat în funcţiune un centru de ecografie, dotat cu aparatură perfecţionată. Aici cadre medicale de specialitate efectuează investigaţii vizualizate pe monitoare pentru organele interne — ficat, splină etc., precum şi cordul —, punînd diagnostice precise. Zilnic, aici sînt consultaţi circa 15–20 de bolnavi, veniţi din numeroase localităţi din Transilvania, fiind al doilea centru ecografic din ţară.

PIESE RECONDIŢIONATE

La centrul de reparaţii de pe lîngă S.M.A. Gh. Gheorghiu-Dej a fost introdusă o nouă tehnologie de recondiţionare a roţilor dinţate de la cutiile de viteze ale tractoarelor, tehnologie care contribuie la economisirea unor însemnate cantităţi de oţeluri înalt-aliate. Este vorba de readucerea acestora la forma iniţială prin refulare, adică printr-o operaţie de deformare plastică la cald în matriţe închise. Economiile realizate la fiecare lot de 2 250 roţi dinţate recondiţionate depăşesc o jumătate milion lei.

CRESCĂTORIE INDUSTRIALĂ DE IEPURI

În satul Preajba din comuna Malu Mare, din judeţul Dolj, a luat fiinţă o crescătorie industrială de iepuri de casă. Crescătoria a fost instalată într-un grajd nefolosit, administrarea hranei şi a apei potabile făcîndu-se automatizat. Cu începere din luna mai va furniza iepuri de prăsilă gospodăriilor populaţiei. Se va atinge capacitatea de 60 000 iepuri anual. Producţia este dirijată de Uniunea judeţeană a cooperativelor de producţie, achiziţii şi desfacere Dolj.

APROVIZIONARE

PITEŞTI. În scopul asigurării aprovizionării în bune condiţii a petroliştilor, la Piteşti s-a înfiinţat un depozit centralizat de produse alimentare destinat formaţiilor de muncă din sectorul petrolier. O maşină de mare capacitate a schelei de extracţie Moşoaia transportă săptămînal din Piteşti produse la punctele de lucru. Alte două depozite centralizate au fost organizate la Curtea de Argeş şi Cîmpulung, pentru aprovizionarea atît a petroliştilor, cît şi a minerilor şi muncitorilor forestieri.

ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI • ŞTIRI

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

Chief Rabbi dr. Moses Rosen

MARTYRS AND HEROES

Forty years since the Warsaw Ghetto rising

When the reading of the Biblical portion is over, the holy scroll of the Torah is raised and unrolled with piety and dignity before the congregation. It stands up there, on the pulpit of the synagogue — a "standard" not stained by even a single drop of blood, not recalling any military victory, not evoking any bravery of ours, nor any suffering of others. The Jews raise their eyes to it, point with their fingers to it, and say in a chorus: וזאת התורה "This is the teaching".

Whenever I participate in this scene, which is typical of our people and our belief that have turned the book into a banner, grand ideals into a fortress and the spirit into a weapon, my mind's eye sees another scene, blending with the one I witness. I never actually saw it, but I seem to experience it myself. A flag is fluttering on smoking ruins. It is torn and blood-stained, and not only the glassy eyes of those who have fallen around the flag are directed towards it, but an entire generation of survivors, and all the successive generations, each of them adding a link to the chain of our existence, are looking to it.

Garbed in it, the last fighters of the Warsaw Ghetto are piercing the horizon of the future with serene human dignity.

Unlike the parchment of the Torah, that banner bears no letter, and yet, moved by an invisible force, my arm goes up, my finger points to it and, together with the voices of millions of brothers and sisters of the past and the future, my mouth utters with grave determination a solemn proclamation: וזאת התורה „This is the teaching!"

We have suffered for two thousand years because not even for an instant would we lay down the grand book containing mankind's wonderful dreams. Ever since the exploits of the Maccabees, and then of the fighters of Bar Kochba, and up to our own days, we have been a tried and tested people. Dispersed, weak and few, all we had was tenacity and the awareness of a holy mission. All we opposed to force was reason. We fought the fist with arguments. For thousands of years we wandered all over the world pointing at the book as at a supreme ideal, and much of our blood moistened the lands in which we lived.

That is what we were from the year 135 of the common era, when the last fighters of Betar died, to April 1943, when the uprising of the Warsaw Ghetto broke out.

It was then that "the full cup of tears" overflowed. The years of the gas chambers and furnaces, of the common graves and the death trains, the years of abuses and mockeries, the years of the extermination of millions of children, the years in which human bodies were transformed into "pure Jewish soap" (Rein Jüdisches Fett — RJF), the years of hell on earth, the years of mattresses made from the hair of our daughters and book-covers made from the skin of our brothers, those years faced us with a terrible reality.

On that Passover of the year 5703 since the creation of Man, Mordechai Anielevitch and his fighting comrades won a unique victory. They demonstrated that the doomed can and must become heroes.

Unarmed, weak and few, they went into a battle without having any chance whatever of surviving it. They fought it with the one and only purpose of teaching history a wonderful lesson. And from its very start, that battle was in the spotlight of eternity.

There, in the area of 18 Mile Street, the resignation of the doomed came to an end, and the audacity of the daring was released. For three weeks the great, terrible Reich was defied by a troop that fought tanks with petrol bottles and machine guns with fists. It the course of three weeks the enslaved peoples and the whole of mankind witnessed a revolutionary transformation. The mocked and cursed Jew, who had to let others spit him in the face without a murmur and to go to the furnace like cattle on its way to the slaughter house, that Jew, whose destiny had become synonymous with martyrdom, and for whom you could at best feel pity, that Jew had now drawn himself up and thrown himself on the enemy. He had had enough of being pitied. Now he had won the respect of the whole of mankind.

Till then, up to the spring of 1943, the unstained banner of the Torah was unrolled like a shield against countless dangers. The enemy furiously attacked it, trampled it underfoot and threw it into the fire.

Since then, the banner of the Torah has been joined by the tattered and blood-stained flag of the fighters. Together they have succeeded in transforming the *kadosh*, the holy martyr impervious to this world and lost in the spheres of the life to come, into the *gibbor*, a hero who knows that brute force must no longer rule the relations between people and peoples, a hero fanatically believing in justice and carrying the sublime book of peace in the world, a hero who for all these reasons fights and defeats those who want to suffocate him, to silence him and deny him the right to live, וזאת התורה The lesson of the Warsaw Ghetto has borne fruit. We are too near to it to realize the historic significance of its moral anl material effects, of its impact not only on our historical path, but also on our human dignity.

The martyrs have become heroes. They no longer accept pity, but they have won respect.

This is the teaching left to us by those who died in the ghetto of Warsaw. Their memory will be blessed for ever.

GREETINGS FROM PRIME MINISTER BEGIN ON THE OCCASION OF ISRAEL'S THIRTY FIFTH INDEPENDENCE DAY

From Jerusalem, our eternal capital, I send my heartfelt greetings to the Jewish communities throughout the Diasporah on the occasion of the thirty fifth anniversary of Israel's Independence.

Yom Ha'atzmaut — the Independence Day of the Jewish State — is unique in the annals of mankind because it celebrates an unprecedented historical truth namely, the return and self liberation of an ancient, exiled, scattered, persecuted and ultimately almost devastated people back to the Land of its birth after close to twenty centuries of homelessness, defencelessness and holocaust. This victory of life over death, justice over might, right over wrong, the few over the many, elevates Yom Ha'atzmaut into a universal Jewish festival for all generations to come.

In the year of freedom which this Independence Day heralds we will together pay homage to all those who, in the blackness of the night, kindled the torch which illuminated our path to national liberty and who have defended that liberty ever since.

We recall the martyrs and the heroes, the partisans and the soldiers, who raised the flag Jewish revolt against the nazi exterminators, fighting them, often hopelessly, inside the death camps and the ghettoes. We commemorate this year the fortieth anniversary of the Warsaw Ghetto uprising.

Israel has remained faithful to its Declaration of Independence. We have built up the land and made it green. We have gained national vigor with each passing year. We have renewed our heritage in our ancient homeland. And we have brought home millions of our scattered sisters and brothers.

Israel, stable, strong and faithful, enters its thirty sixth year of freedom with the unflinching resolve to pursue its goals of peace while remaining ever vigilant in protecting its national rights and its vital security in Eretz Israel. By standing together in the performance of the momentous tasks of our generations, the justice of our cause shall surely win the day.

Hag Sameah
MENACHEM BEGIN

DEPARTURE OF A DELEGATION OF THE FEDERATION OF JEWISH COMMUNITIES OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA

A delegation of the Federation of Jewish Communities, led by His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, left Romania for Copenhagen, by air, on Wednesday, 6 April 1983.

The delegation takes part in Copenhagen, in a meeting of the European Council of Jewish Communities, starting 10 April 1983; the theme of discussions is "To Live As A Jew In Europe of 1983".

The European Council invited His Eminence to address also the special meeting commemorating the Warsaw Ghetto rising, held on 11 April 1983, also in Copenhagen.

In the evening of 12 April, the delegation attended the celebration marking the 150th anniversary of the Synagogue of Copenhagen, in the presence of Queen Margerite II of Denmark, and other important public figures.

From Denmark, the delegation that also includes eng. Theodor Blumenfeld, chairman of the Jewish Community of Bucharest, is to go to Poland to attend the 40th commemoration of the heroic rising in the Warsaw Ghetto. In Poland, the delegation will be joined by Mr. Gideon Brucmaier and eng. Iulius Wenger, chairmen of the Suceava and Bacău communities.

At the invitation of the Polish Minister of Cults, His Eminence will lead a religious service commemorating the Warsaw Ghetto rising.

At the Bucharest-Otopeni airport, the delegation was seen off by leaders of the Federation of Jewish Communities.

LECTURES

BOTOȘANI

An important event in the life of the Botoșani community was the presence there of academician AL. GRAUR. And this not only because the lecturer, leading cultural figure, was to speak in Botoșani about "Famous Jewish Philologists of Romania". But also because the people of Botoșani witnessed the return home of the one who left the town more than 50 years ago. This was proved by the meetings acad. Al. Graur had on Friday, 11 March 1983 in the meeting hall of the People's Council of Botoșani Municipality, with some former students of his, now professors, and with pupils of Botoșani lyceums.

School inpector Ion Rotundu gave the 300-strong audience a brief outline of the life and scientific activity of that afternoon's guest of honour. The same afternoon, acad. Al. Graur called at the municipal town hall, where he was received by V. Pintilie, secretary of the Municipal People's Council.

On Saturday, 12 March 1983, acad. Al. Graur was the guest of the Botoșani County People's Council; his hosts were vice-chairmen Nicolae Ureche, Alexandrina Graur and Elvira Chirica.

At the Great Synagogue (Hoihe Sil), acad. Al. Graur was welcomed by Rabbi Srul Moscovici. The same evening, in the lecture hall of the local Jewish community, full to overflow, acad. Al. Graur held the lecture "Famous Jewish Philologists of Romania". Chițu Sumer, chairman of the local community, gave biographical data and spoke of important aspects of the work of the illustrious lecturer.

CONSTANȚA

On Sunday, 13 March 1983, the Jewish intellectuals of Constanța welcomed in their midst prof. dr. *David Rimer* who held the lecture "Basic Works of Judaism".

The lecture, particularly well documented, giving proof of the speaker's erudition and the warmth with which he spoke of the monuments of Jewish culture, captivated to the utmost the listeners attention.

An interesting and most useful initiative of prof. David Rimer was the organization of a meeting with our readers, on which occasion those present spoke appreciatively and made interesting suggestions.

BRĂILA

On 18-20 February 1983, Tania Lovinescu, writer, visited Brăila, and spoke of the artistic output of poets and writers at the festivity hall of the local community during a Jewish literary evening. It was a very interesting and pleasant evening.

SUCEAVA

On 24 February 1983, prof. *Marc Clarian* held a lecture, attended by the Jewish community of Suceava, on "The Rebirth of the Hebrew Language". This was yet another opportunity for the Suceava parishioners to learn interesting things about the development of modern Hebrew and the merits of those who endeavoured to bring it up to a currently spoken language.

פון מארטירערשאפט צו העלדנטום

(המשך פון ז"ם 11)

...גן דאָס רעכט צום לעבן:
...הות, די לערע פונעם וואַרשעווער געטאָ
...בן פרוכט. מיר זענען צו געדענקען כדי
...האָבן די היסטאָרישע פערספּעקטיוו פון
...אַלישע און מאָטעריעלע ווירקונגען,
...איך אונזער היסטאָרישן וועג, גייענדיק

אויך אויף אונזער מענטשלעכער ו...
די קדושים זענען געוואָרן גבורים, זיי זענען
שוין נישט מסכים מען זאָל צו אַרויס זיין
רחמנות, און זיי האָבן, אַנשטאָט דעם, דערוואַרבן
רעספּעקט. דאָס איז די לערע וואָס מ'האָבן אונדז
איבערגעלאָזט די וועלכע זענען געשטאָרבן אין
וואַרשעווער געטאָ, וועמענס אָנדענק זאָל אייביק
זיין געבענטשט.

דבר בעתו — אגוט וואָרט

(המשך פון ז"ם 11)

...איין מאָל האָט ער געזאָגט: נישט־
...ם זאָל מער קיינער נישט בלײ־
...איך מיט מיין אליעזר וועלן מיר
...ראַמטוען.
...למידים האָבן אַלעם צוריק אויפ־
...פאַר יאָהר שפּעטער האָט זיין
...״ רבי יהודה הנשיא (רבי) פער־
...ה״ ששה סדרי משנה אַרער ש״ם.
...תנא רבי שמעון בן יוחאי פערקער־
...אליין דיע לעבעדיגע תורה און
...פאָלק ישראל ואָס „לעבט איבער״
...ער.

...והער פאַר זיין יאָהרצייט קומען
...און אַנאַנצע וואָך האַלטען זיי
...ט מיט שמחה נעזאַנג און מאַנ־
...ע רבי שמעון האָט פערוואַנדעלט
...ם פאָלק אין אַנייע לעבען אַזוי
...וויט־טאָג אַלס אַ טאָג פון לעבען

...מנהג אַז קליינע יונגעלעך שנייט
...האָר צום ערשטען מאָל ווען
...יאָהר אַלט, און הייבען אָן לערנען

אל״ף בי״ת. נו ברינגען עלטערן זייערע קליינע יונגעלעך קיין מירון אויף ל״ג בעומר און מאַכען דאָרט אַגרויסע שמחה.

און, וואָס טוהן אַנדערע וואָס קומען נישט דאַמאַלס קיין מירון? וואַכען פריהער הייבען קינדער אָן צו זאַממעלן שפּענדלעך און האָלץ, און דיע נאַכט פון ל״ג בעומר בויען זיי אויף אַ הויכען שייטער־הויפען און מאַכען אַ „מדורה״, און יונג און אַלט מאַנצען אַרום. דאָס טוהט מען אין יעדען פרייען ווינקעלע אין גאַנצען לאַנד און פערשטעהט זיך אין ירושלים. עס איז ליהודים׳דיג. זאָגט נישט אויס, חברה בראַטען דאָרט אַפילו אַפּאָר קאַרטאָפעל.

ווייטער דער שייטערהויפען האָט פאַר אונס גאָר אַנגעוויטיקטע זכרונות פון דיע קדושים וואָס מען פלעג פערברענען אויף ׳קידוש השם׳ אין דער נענענוואַרט פון דעם מלך אַליין און דיע מלכה און דעם גאַנצען הויף. סתם פאַר זייער „הנאה״, ויע מען ברענגט יורען. היינט מאַכען מיר „מדורות״ אַלס אַ סימבאָל פון לעבען און ליכט און פרייד, אַגוטען יום טוב אויף אייך און אויף אַלע יודען, און אַ ליכטיג יודיש יאָהר.

„ואמרתם כה לחי!
לכבוד רבי שמעון בן יוחאי״.

יידיש אין די שאלות און תשובות

(פראַגמענט פון דער בראָשור „יידיש אין רומעניע״)

קוויטלען וועגן יידיש אין רומעניע פון 15טן און זעכצנטן יאָרהונדערט זענען כמעט ווי נישטאָ און די ידיעות זענען אַזעלכע מאָגערע אַז מען קען בויען נאָר אויף השערות. דאָך איז פאַראַן אַ קוועל, וואָס אין דער לעצטער צייט ווערט זי גענוצט פאַר פאָרשן פיל אַספּעקטן פון יידיש לעבן, איינשליסלעך די פילאָלאָגישע און שפּראַכלעכע פאָרשונג. דאָס איז דער מאַטעריאַל וואָס האָט זיך אָנגעזאַמלט, אין משך פון דורות, אין די שאלות ותשובות. מיט רעכט באַצייכנט זלמן שזר אין זיין אַרבעט וועגן יידיש אין שאלות ותשובות אַז די יידישע היסטאָריאָגראַפיע אָנערקענט שוין לאַנג די אוצרות מאַטעריאַלן פון היסטאָרישן און עטנאָגראַפישן זין, וואָס עס אַנטהאַלטן די שאלות ותשובות. אָט די וויכטיקע קוועלן האָבן אָפּגעהיט דאָס יידיש לשון אין זיין ערשטן נאַטירלעכן אויסדרוק.

די וויכטיקייט פון די שפּורן פון יידיש אין די שאלות ותשובות באַשטייט אין דעם וואָס דאָ געפינט מען דאָס אויטענטישע, די דעמאָלט גערעדטע שפּראַך. ד״ר מ.א. הלוי איז געווען צווישן די ערשטע וואָס האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף די שאלות ותשובות אַלס וויכטיקע קוועלע פאַר דער געשיכטע פון די יידן אין רומעניע און ער האָט אויך דערמאָנט אַביסל וועגן יידישן אין די שאלות ותשובות ביזן סוף פון 16טן און אָנהייב פון 17טן יאָרהונדערט. מען דאַרף דאָ דערמאָנען אַז דער באַקאַנטער פילאָלאָג און דענקער משה גאַסטער פון בוקאַרעשט האָט זיך אויך באַנוצט מיט שאלות און תשובות.

אין דער דערמאָנטער תקופה זענען נישט געווען וויכטיקע רבנים אין רומעניע וואָס זאָלן פירן אַ פּאַרזענלעכע אַרבעט אין ענין שאלות ותשובות. אין 16טן און 17טן יאָרהונדערט האָבן די יידן פון רומעניע זיך אָנגעהויבן צו ווענדן צו די גאַליציער רבנים אין פאַרשידענע ענינים. אין די לשון קודשדיקע געשריבענע שאלות און תשובות זענען פון צייט צו צייט אויך געווען איינגעשלאָסן עדות אין יידיש. די שאלות ותשובות זענען בעיקר קאָנצענטרירט אַרום די פראַגן פון עגונות און אויך אַנדערע פראַגן אין יידישן לעבן. מיר וועלן דאָ ברענגען בלויז אַ קליינעם טייל פון די עדות אין יידיש, כדי צו געבן אַ מער קאָנקרעטן באַגריף, אַזוי ס׳האָט זיך אויסגעדריקט דער יידיש אין די שו״ת אין 16טן ביזן מיטן 17טן יאָרהונדערט אין רומעניע, ד.ה. פאַר די גזרות אין ת״ח און ת״ט און נאָך דער ...ישער תקופה (פאַנאַריאָטן) אין רומעניע.

אין דעם ספר שאלות ותשובות א.נ. „משאת בנימין״ פון ר׳ בנימין אהרן ב״ר אברהם סלאָניק, ...אַרויסגעגעבן אין יאָר שצ״ג (1633) ...אַן עדות זאָגן פון אַ ייד וואָס האָט ...מיט אַ גאַליציאַנער ייד און אין ...מלחמה־איבערפאַל איז איינער ...דאָ גיבן מיר איבער דאָס עדות־זאָגן אין יידיש:

„...א׳ ז׳ אלול שס״ה ואתא לקדמנא ...ש בן הח״ר שלמה והגיד בת״ע...

איך אונג׳ איין וועלשר יודי זיין גיזעשין צו אים צו יאַס אין דער וואַלח״יי אונג׳ איז געוועזין ביי אונש איין יודי פון לעלוב ושמו היה אייזיק גלעזר ער האָט גערבֿיט חמאה וגבינה. ער האָט אָן גיהובן מיין בלייבן איז היא ניט איך וויל פאַרין קען גאַליץ וויל לקריץ אויף קופין אולי ווער איך צו וואָס קומן... בקרוב ימים נאָך זיין ציהן איין קול קומן וויא אין מלחמה איז קומן אויף גאַליץ... אחר הדברים האלה זיין מיר גיזעשן צו יאַס על יום השוק איז קומן איין גלח צו דעם וועלשין יהודי האָט מיט אים גירעט מעניין המלחמה הנ״ל ומעניין הריגת היהודי הנ״ל אזו בין איך אוך דערצו גקומן דער גלח האָט גרעט בלשון לעז איך האָב עס ניט זער פֿערשטנדן האָב אים גיבעטן דז ער זאָל מיר עס זאָגן בלשון של וו״אלחיי...

אַזוי האָט ער מיר גיזאָגט...

די דאָזיקע גבֿיית עדות ווערט געזאָגט אין אַ זייער פּרימיטיווער פאָרם, אויך די אויסדרוקן זענען פאַרנעפּלטע. יידיש האָט דאַן נאָך נישט געפונען דעם מינימום פאַסיקע אויסדרוקן פאַר דער שפּראַך. ערשט מיט אַ דור־צוויי שפּעטער, ווען ס׳האָבן אָנגעהויבן קומען קיין רומעניע פּוילישע און רוסישע יידן, ס׳האָט אָנגעהויבן אַריינדרינגען די חסידישע באַוועגונג קיין מאָלדאַווע און אין אַנדערע טיילן פון רומעניע, האָבן זיי אַריינגעבראַכט אַ וועזנטלעכן פּאָרשריט אין דער יידישער שפּראַך, וואָס קומט אַלץ קלאָרער צום אויסדרוק אין טאָגטעגלעכן געברויך...

מיר געפינען נאָך אין אַנדערע שאלות און תשובות אייניקע גבֿיית עדות אין יידיש. אין אַלגעמיין דאַרף מען צוגעבן, אַז אויף דעם געביט האָט רומעניע צו יענער צייט נישט פאַרנומען קיין צענטראַלן פּלאַץ. ס׳איז נאָך אָבער פאַראַן פיל מאַטעריאַל אויף דעם געביט וואָס איז נאָך נישט אויסגעפאָרשט געוואָרן. ערשט מיט 100 יאָר שפּעטער הויבן אָן אין רומעניע צו דערשיינען וויכטיקע רבנים, וועגן וועלכע מיר וועלן שרייבן אין די ווייטערדיקע קאַפּיטלעך.

יצחק קאָרן

קינדער — יאָרן

איך געדענק עס ווי היינט.
מיינע טייערע ליבע פריינד,
ס׳איז שוין לאַנג,
און ס׳טוט אַזוי באַנג
נאָך די זיסע קינדער יאָרן.
שוין דריי פערטל וועג,
פונעם לעבן אָפּגעפאָרן,
גאָר פאַרבליבן אויף שטענדיק,
יענע צייט אין מיין זכרון.

די שבתים, ימים־טובים, די סדרים
מיט אליהו הנביא צו גאַסט,
די חנוכה מנורה,
די פרייד פון שמחת־תורה,
און ארץ — ישראל׳דיקע פירות
אין אַ סקריפּענדיקן פּראַסט.

איך געדענק עס ווי היינט,
מיינע טייערע ליבע פריינד,
ווי מיין זיידע יחיאל,
אַ מידער פלעג פרייטיק
קומען אַ היים פון דער מיל.
דער טאַטע געהאָלפן אים
אויסלאָדן מ׳וואָגן.
כ׳בין גליקלעך. מאָרגן זייערע טליתים
אין שיל אַריין כ׳וועל טראָגן.
ס׳איז פרייטיק, ערב שבת,

און כ׳הער דאָס קול דער באָבעס:
קינדער וואַשט אייך און הייט
צום טיש!
די קנישעס פאַרן פלאָם זענען הייס
און פריש...
און געראָטן מיר די חלה,
היינט שוין ביז גאָר,
לכבוד אונזער כלה,
אויף אונז שוין אַזאַ יאָר.

צוויי שאָטנס זיך שאָקלען
בענטשן ליכט לכבוד שבת.
דאָס זענען די שאָטנס
מיין מאַמעס, מיין באָבעס.
שלום עליכם זינגען דער זיידע
און דער טאַטע,
און מלאכים טוען שוועבן
אין אונזער אָרעמער כאַטע.
זיי האָבן געשוועבט אינעם שטעטל
צווישן דניעסטער און פּרוט,
דאָרט ווו יעדן שבת, האָט די שכינה
גערוט.

איך געדענק עס ווי היינט,
מיינע טייערע ליבע פריינט,
שוין דריי פערטל וועג,
פונעם לעבן אָפּגעפאָרן,
גאָר פאַרבליבן אויף שטענדיק,
יענע צייט אין מיין זכרון.

לעאָ שאַדאַך

ידיעות פון דער יידישער וועלט

יאָר פון „יידישער גבורה״ אין 1983 וועלט־צוזאַמענפאָר אין ישראל

לויט אַ באַריכט פון תל — אביב ווערן איצט געמאַכט אין ישראל צוגרייטונגען צו אַ וועלט־צוזאַמענפאָר וועגן „יידישער גבורה״ — וועגן אָנטייל פון יידן אין אַלע אַרמייען פון די פאַרבינדעטע, ווי זייער אָנטייל אין די קאַמפן אין די געטאָס און טויט — לאַגערן, צווישן די פּאַרטיזאַנער אין די וועלדער.

לויט אַן אַרטיקל אין די „לעצטע נייעס׳ פון תל־אביב, וועט דער וועלט צוזאַמענפאָר פאָרקומען אין תל־אביב און אין ירושלים.

איבער צוויי מיליאָן יידישע קעמפער האָבן אָנטייל גענומען אין די אַרמייען פון די פאַרבינדעטע. זייער ווייניק אָבער איז געשריבן געוואָרן וועגן זייער העראָיזם ביי סטאַלינגראַד, מאָסקווע, בערלין און אַנדערע שטעט, אויך וועגן זייער אָנטייל אין אונטערערדישן קאַמף קעגן די נאַצים.

דער וועלט־צוזאַמענפאָר פאַלט זיך צונויף מיטן 40סטן יאָרטאָג זינט דעם אויפשטאַנד אין דער וואַרשעווער געטאָ אין אַפּריל, כאָטש גערופן ווערט דער צוזאַמענפאָר אויפן 2טן אָקטאָבער 1983 אין ירושלים און תל־אביב. אין דעם פּראָגראַם גייען אַריין שילדערונגען פון יידישער גבורה אין אַמאָליקע צייטן, ווי די אויפשטאַנדן פון די מכבייער און בר כוכבא.

פון יידישן לעבן אין מאַלמע

דער פאַריין פון די געראַטעוועטע יידן פון 1945 אין מאַלמע (שוועדן) פירט אַ ברייט פאַרצווייגטע קולטורעל געזעלשאַפטלעכע טעטיקייט. בראש פון

דער פאַרוואַלטונג שטייט איר לאַנגיאָריקער פאָרזיצער יחזקאל שעכטער, אַן עוסק בציבור באמונה.

דעם 2טן יאַנואַר 1983 האָט דער פאַריין אָרגאַניזירט אַ קינסטלערישן אָוונט א.נ. „דאָס ליד קלינגט ווייטער״ אויסגעפירט דורך דער שוישפּילערין און זינגערין ראָזיטאַ לאַנדנער־גערא. ביי אַ פול געפּאַקטן זאַל האָט דער עולם הארציק אַפּלאָדירט די אַרטיסטין. זי איז באמת די אַמבאַסאַדאָרין פון פאַרשפּרייטן און איינפּלאַנצן אַ ביסל יידישקייט אין אונזערע הערצער ביי היינט צו טאָג, ווען אין די תפוצות פירט זיך אַ שווערער געראַנגל אויפצוהאַלטן אונזערע קולטורעלע אוצרות.

פרוי ראָזיטאַ לאַנדנער האָט דורכגעפירט פאָרשטעלונגען אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך, בעלגיע און סקאַנדינאַוויע. נאָך דער פאָרשטעלונג האָט דער עולם אַ צופרידענער געדאַנקט דער אַקטריסע. כדאי צו באַטאָנען, אַז אין וועג האָט איר באַגלייט איר זון משה׳לע וועלכער רעדט פריי יידיש, לערנט זיך אין אַ ישיבה אין ירושלים.

אויסצייכענונג

דער געזעלשאַפטלעכער עסקן דוד זוסקינד האָט געהאַט דעם גרויסן כבוד צו ווערן אויסגעצייכנט אַלס ריטער מיטן אָרדן פון לעאָפּאָלד דעם צווייטן. דאָס איז איינע פון די העכסטע אויסצייכענונגען וואָס ווערן צוגעטיילט פון דער בעלגישער רעגירונג פאַר בירגער וואָס האָבן זיך באַזונדער פאַרדינט דעם גרויסן כבוד.

די דאָזיקע אויסצייכענונג איז אים איבערגעגעבן געוואָרן פון בעלגישן וויצעמיניסטער און יוסטיץ־מיניסטער ה׳ זשאַן גאָל פאַר אַ געציילטן אינטימען עולם וואָס איז בייגעווען ביי דער צערעמאָניע.

עס איז ביי דער געלעגנהייט אויסגערעכנט געוואָרן זיינע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעטן אויף פיל געביטן לטובת יידישע פּראָבלעמען, וואָס איז אַמשטאַרקסטן צום הארצן.

ידיעות פון אונזערע קהילות

באָטאָשאַן

דער באַזוך פון דעם אַקאַדעמיקער פּראָפ. אל. גראַור אין דער באָטאָשאַנער קהילה, איז געווען אַ וויכטיק געשעעניש פאַר די אָרטיקע יידן און אויך פאַר דער גאַנצער באַפעלקערונג פון באָטאָשאַן, וואָס האָט אומגעדולדיק געוואַרט אויף דעם מענטשן, זייער בן־עיר וואָס האָט פאַרלאָזט דאָס שטעטל מיט פערציק יאָר צוריק. דער אַקאַדעמיקער א. גראַור האָט זיך באַגעגנט פריטיק דעם 11טן מערץ ד.י. מיט אייניקע פון זיינע געוועזענע סטודענטן, וואָס זענען היינט שוין פּראָפעסאָרן — ווי אויך מיט שילער פון די באָטאָשאַנער שולן.

ה׳ פּראָפ. גראַור האָט זיך אויך באַגעגנט מיט די פירער פונעם שטאָט־ראַט.

אין דער גרויסער שיל, איז דער אקאד. גראַור באַגריסט געוואָרן פון הרב ישראל מאָסקאָוויטש. פאַר אַ גרויסן עולם, האָט ער געהאַלטן דעם פאָרטראָג: „באַרימטע יידן פילאָלאָגן אין רומעניע״, דער פּרעזידענט פון דער באָטאָשאַנער קהילה האָט פאַרגעשטעלט דעם הויכן גאַסט און זיינע גרויסע שאַפונגען.

קאָנסטאַנץ

די קאָנסטאַנצער יידן האָבן דעם 13טן מערץ באַגריסט דעם ה׳ פּראָפ. דאָקטאָר דוד רימער, וועלכער האָט געהאַלטן דעם פאָרטראָג „די פונדאַמענטאַלע שאַפונגען פונעם יידישן פאָלק״. דער פאָרטראָג וואָס איז געהאַלטן געוואָרן אויף אַ הויכן ניוואָ, איז אויסגעהערט געוואָרן מיט גרויס אינטערעס פונעם עולם.

לויט דער איניציאַטיוו פון פּראָפ. ד. רימער, איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַ באַגעגעניש מיט די לייענער פון אונזער צייטשריפט, וואָס איז אַדורך מיט דערפאָלג.

סוטשאַווע

דעם 24טן פעברואַר ד.י., האָט פּראָפ. מאַרק קלאַריאַן געהאַלטן פאַרן סוטשאַווער יידישן עולם, דעם פאָרטראָג: „דער ווידערגעבורט פון דער העברעישער שפּראַך״. דער סוטשאַווער עולם האָט געהאַט די געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט אינטערעסאַנטע פּרטים וועגן דער עוואָלוציע פון דער מאָדערנער העברעישער שפּראַך און וועגן די פאַרדינסטן פון די וועלכע האָבן זיך באַמיט צו ברענגען די שפּראַך אין איר איצטיקער אויסדרוק פאָרם.

צייטשריפט

פונעם רומעניש רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאָל אין חודש ● 15.4.1983 ● בוקארעשט

הרב הראשי ד"ר. דוד משה ראָזען

פון מארטירערשאפט צו העלדנטום

ווען מ'ענדיקט דאָס לייע-נען אין דער תורה, הייבט מען אויף דאָס ספר תורה און מיט יראת הכבוד און ווירדע, וויקלט מען עס פאנאנדער פאר גאנץ קהל. דאָס ספר-תורה וואָס ווערט אויפגעהויבן אויף דעם באַלעמער אין שול, איז ווי א פאָן וואָס איז נישט באפלעקט פון קיין איין שפּרענ-קעלע בלוט, וואָס דערוועקט נישט אין אונדז זכרונות פון קיין איין מיליטערישן נצחון, וואָס ברענגט נישט אויפן גע-דאנק אייגענע גבורה און אנדערנס טרויער. יעדער מת-פלל הייבט זייַנע בליקן צו דעם ספר-תורה און דעם פינ-גער צו די הייכן און אַלע זאָגן בצבור: „וזאת התורה" „און דאָס איז די לערע"...

סיי ווען איך זע דאָס דאָזיקע בילד, וואָס איז כאראקטע-ריסטיש פאר א פאָלק און אן אמונה וואָס דאָס ספר איז זייער פאָן, וואָס האָבן זיך געמאכט פון דערהויבענע אי-דעאַלן א פעסטונג און פון גייסט א געווער, ברענגט מיר זינט א פערטל יאָרהונדערט, מיין פאנטאזיע יעדעם מאָל פאר די אויגן, אן אנדער בילד וואָס פארפלעכט זיך מיט דעם וואָס איך זע אויף דער וואָר. כ'האָב דאָס בילד פון מיין פאנ-טאזיע קיינמאָל אין אמתן נישט געזען און טראַצדעם, גלייך ווי איך לעב עס איבער. אויף רויכערנדיקע חורבות, פלאטערט א פאָן. זי איז צעריסן אויף שטיקער און פארבלוטיקט, אָבער צו איר ווענדן זיך נישט נאָר די פארשטארצטע בליקן פון די וועלכע זענען געפאַלן ארום איר, ג"ערט אויך די בליקן פון א גאנצן דור פון לעבן געבליבענע, די בליקן פון אַלע קומענדיקע דורות וואָס וועלן צוגעבן א רינג צו דער קייט פונעם היסטאָרישן קיום פון פאָלק ישראל. איינגעהילט אין דער פאָן, בויערן דורך די לעצטע קעמפער פון דעם ווארשע-ווער געטאָ, מיט זייערע בליקן פול מיט לויטערקייט און מענ-טשלעכער ווירדע, די האָרי-זאָנטן פון דער צוקונפט.

כאָטש אויף דער פאָן איז נישט אויפגעשריבן אזוי ווי אויפן ספר תורה, קיין איין אות נישט, הייבט זיך אויף מיין אָרעם, אנגערעגט פון א נישט געזעענעם כוח, מיין פינגער ווענדט זיך צו איר און מיין מויל רופט אויס איינעם מיט די מיליאָנען ברידער און שוועסטער פונעם עבר און פונעם עתיד, מיט אנטשלאָסנקייט און ערנסט-קייט, דעם פייערלעכן רוף: „וזאת התורה" „דאָס איז די לערע".

יאָ. דער אומבאפלעקטער פארמ' ? און דאָס צעפליקטע שטיקל געוואנט וואָס איז איינ-געטונקען אין בלוט, שטייען באנאנד און גיבן אונדז די אמתדיקע לערע.

זינט צוויי טויזנט יאָר, האָבן מיר איבערגעלעבט אן אין-לשערדיקע מארטירער-שאפט; ווייל מיר האָבן קיין איין מאָמענט נישט מסכים געווען ארויסצולאָזן פון דער האנט דאָס פראכטפולע ספר, די וואונדערבארע טרוימען פון דער מענטשהייט. פון די גלאָרייכע צייטן וואָס ס'האָבן אָנגעשריבן קודם די מכבים און נאָך זיי בר-כוכבאס קעמפער, ביז אין אונ-דזערע צייטן, זענען מיר גע-וואָרן א פאָלק פון מארטי-רער. צעזייעט און צעשפּרייט, שוואכע, א הייפעלע מענטשן, האָבן מיר געהאט אויף אונדזער צר בלויז דעם אויסדרויער און דאָס געוויסן פון א הייליק שליחות. דעם כוח, האָבן מיר אקעגנגעשטעלט דעם אר-גומענט. קעגן דעם פויסט האָבן מיר זיך געשלאָגן מיט פאר-נונפט. טויזנטער יאָר כסדר, האָבן מיר ארומגעוואנדערט אויף דער וועלטס שטעגן און וועגן, ווייזנדיק מיטן פינגער צום ספר ווי צו א העכסטן אי-דעאל. און מיר האָבן בשעת-דיק באנעצט מיט אונדזער בלוט די אַלע מקומות ווו ס'איז אונדז באשערט געווען צו לעבן, און כמעט שוין מסכים געווען מיט אונדזער גורל פון ...קדושים.

א פאָלק פון קדושים; אָט דאָס זענען מיר געווען אָנ-הייבנדיק פונעם יאָר 135 לויט דער מאָדערנער צייט-רעכענונג, זינט ס'זענען גע-שטאָרבן די לעצטע קעמפער פון ביתר ביז אין אַפּריל 1943, ביז אין ניסן תש"ג, ווען ס'האָט זיך אָנגעצינדן דער פלאם פונעם אויפשטאנד אין ווארשעווער געטאָ.

אָבער, באַ מיט עד נפש, דער בעכער פון טרערן איז איבערפול געוואָרן. די יאָרן פון גאז-קאמערן, פון מאסן-קברים, פון טויט-צוגן, יאָרן פון קללה און חוזק, יאָרן ווען מ'האָט אומגעבראכט מיליאָניי קינדער, ווען פון מענטשלעכע גופים האָט מען געמאכט „ריינע יידישע זייף" (ריינעם יידישעם פעט ר. י. פ.), יאָרן פונעם גהי-נום אויף דער ערד, יאָרן פון מאטראצן פון אונדזערע טעכטערס האָר און לאָמ-פּן-אבאזשורן פון אונדזערע ברידערס הויט, אָט די יאָרן האָבן געבראכט א דערשי-טערנדיקע דערוואכונג צו דער ווירקלעכקייט.

מרדכי אניעלעוויטש מיט זייַנע קאמפס-חברים, האָבן אין יענעם פסח התש"ג לבריאת עולם, דערוואָרבן א נצחון, א יחיד במינו. זיי האָבן דעמאָנסטרירט אז די קדושים קאָנען און דארפן ווערן גבורים.

מיט לייִדיקע הענט, חלשים ומעטים, שוואכע און קליין אין צאָל, זענען זיי צוגעטרעטן צו א קאמף אָן א שום אויסזיכט, קיין אייַנציקע נישט, לעבן צו בלייבן. ס'איז געווען א קאמף וואָס איז געפירט געוואָרן אויסשליסלעך כדי די גע-שיכטע זאָל פון אים אָפּלער-נען א וואונדערבארע לעקציע. ס'איז געווען א קאמף, צו וועלכן ס'זענען געווענדט גע-וואָרן פונעם ערשטן מאָמענט אָן, די פראָזשעקטאָרס פון דער אייביקייט.

דאָרט ארום מילא 18, האָט גענומען א סוף די רעזיגנא-ציע פון די מארטירער און ס'האָט אויסגעבראָכן די הארט-נעקיקייט פון די העלדן. דריי וואָכן האָט דאָס גרויסע, גרויזאמע רייך, געדארפט קעמפן מיט דעם חיל וואָס האָט אָפּאקירט די טאנקן מיט פלעשער בענזין, און די מא-שינען געווער מיט פויסטן. דריי וואָכן כסדר, איז די מענטשהייט, זענען די פאר-שקלאפטע פעלקער, געווען עדות פון א רעוואָלוציאָנערער ענדערונג.

... דער פארהאסטער און בא-לייִדיקטער ייד, וועלכער האָט געמוזט לייַדן און שווייַגן ווען מ'האָט אים געשפּיגן אין פנים אריין, גיין צום שעכט-הויז כצאן לטבח, דער דאָ-זיקער ייד וועמענס גורל ס'איז געווען סינאָנים מיטן מארטירערשאפט, פאר וועלכן מ'האָט, אין בעסטן פאַל, געהאט א געפיל פון רחמנות, דער דאָזיקער ייד האָט זיך אויסגעגלייכט דעם רוקן און זיך ארויסגע-וואָרפן אויפן שונא. ער איז שוין געווען זאט פון דער וועלטס רחמנות, ער האָט זיך דערוואָרבן מיטאמאָל, דעם רעספּעקט פון דער גאנצער מענטשהייט.

ביז דעמלט, ביז אין יע-נעם פרילינג פון יאָר 1943, איז די אומבאפלעקטע פאָן פון דער תורה געווען פא-נאנדערגעוויקלט ווי א שוץ קעגן די אומצאָליקע סכנות.

דער שונא פלעגט זיך צעווילדעווען, זי טרעטן מיט די פיס, זי ווארפן אין פייער אריין.

פון דעמלט אָן, האָט זיך צו דעם דגל פון דער תורה, מצרף געווען די צעריסענע און פארבלוטיקטע פאָן פון די קעמפער. אָט זיי ביידע איז געלונגען צו פארוואנ-דלען דעם קדוש, דעם היי-ליקן מארטירער וועלכער האָט זיך שוין אָפּגעזאָגט פון עולם הזה, ווענדנדיק זייַנע פאר-לוירענע לעצטע בליקן צו די האָריזאָנטן פון עולם הבא, אין א גיבור, אין א העלד, וועלכער ווייסט אז מאַקע דער-פאר וואָס די רויע קראפט דארף אויפהערן צו רעגלע-מענטירן די באציונגען צווישן מענטשן און פעלקער, מאקע דערפאר וואָס ער איז א פא-נאטישער מאטין און גערעכ-טיקייט, און ער טראָגט מיט זיך ארום אין דער וועלט דאָס געהויבענע ספר פון שלום, מאקע דערפאר קעמפט ער און זינגט קעגן די יעניקע וואָס ווילן אים דערשטיקן, אים פארמאכן דאָס מויל,

(המשך אויף זייט 10)

די באגריסונג פון ראש הממשלה מדינת ישראל ה' מנחם בעגין צו דער 35 סטער פייערונג פון יום העצמאות

פון ירושלים, אונדזער אייביקע הויפּטשטאָט, שיק איך מייַנע בעסטע ווינטשן די קהילות מחוץ לארץ, צו דעם 35טן יאָרטאָג פון דער אומאָפּהענ-גיקייט פון מדינת ישראל.

יום העצמאות, דער טאָג פון אומאָפּהענגיקייט פון אונדזער מדינה, איז אן איינציגארטיקער אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט, ווייל ער מער-קט אָפּ א היסטאָרישן אמת וואָס האָט נישט קיין גלייכן: דאָס צוריקקערן אין לאנד פון די אבות, פון א פאָלק וואָס האָט כמעט צוויי טויזנט יאָר געוואנדערט אין גלות, א פאָלק וואָס איז געווען צעזייט און צעשפּרייט, דורכגעמאכט די שואה און זיך באפרייט דורך זייַנע אייגענע כוחות, אָט א דער נצחון פונעם לעבן איבער דעם טויט, פון דעם אמת איבער דעם כוח, פונעם גוטן איבער דעם שלעכטן, פון די מעטים איבער די רבים, הייבט אויף דער יום העצמאות צום ראנג פון אן אלוועלטלעכן יידישן יום-טוב אויך פאר קינפטיקע דורות.

אין דעם יום-העצמאות וועלן מיר איינעם אָפּ-געבן אן אָמאזש אַלע די וואָס האָבן אין דער חשכות פון דער נאכט אָנגעצינדן דעם פאקעל וואָס האָט באלויכטן אונדזער וועג צו אונדזער נא-ציאָנאלער באפרייאונג און האָבן די באפרייאונג פארטייטיקט.

מיר דערמאָנען די קדושים און די גבורים, די פארטיזאנען און די זעלנער וואָס האָבן אויפ-געהויבן די פאָן פון יידישן אויפשטאנד קעגן די נאצישע פארברעכער און האָבן געקעמפט מיט פארביטערקייט אין די פארניכטונגס לאגערן און אין די געטאָס. מיר מערקן אָפּ דאָס 40סטע יאָר פונעם אויפשטאנד אין ווארשעווער געטאָ.

ישראל איז געבליבן טריי דער דעקלאראציע פון אומאָפּהענגיקייט. מיר האָבן ווידעראויפגע-בויעט דאָס לאנד, געמאכט דערפון א גאָרטן. מיר האָבן יאָר נאָך יאָר געפעסטיקט אונדזער נאציאָ-נאַלן וועזן. מיר האָבן אהיים געבראכט פון די תפוצות מיליאָנען אונדזערע ברידער און שוועס-טער.

מדינת ישראל, אלס א סטאבילע, פעסטע און טרייע דער דעמאָקראטיע, שפּאנט אין 36 סטן יאָר פון איר באפרייאונג מיט א פעסטן ווילן צו קעמפן פארן שלום, בלייבנדיק גלייכצייטיק וואכ-זאם אינעם פארטייטיקן אירע נאציאָנאלע רעכט אין די לעבנסוויכטיקע זיכערקייט פון ארץ — ישראל. אויספילנדיק איינעם די פליכטן וואָס שטייען פאר אונדזער דור, זענען מיר איבערצייגט אז די גערעכטיקייט פון אונדזער זאך וועט מנצח זיין.

חג שמח

מנחם בעגין

א דעלעגאציע פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע געפאָרן קיין אויסלאנד

מיטוואָך, דעם 6טן אפּריל ד.י. האָט פארלאָזט דאָס לאנד אויפן וועג קיין קאָפּענהאגן, א דעלע-גאציע פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהי-לות, אָנגעפירט פונעם רב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א.

אין קאָפּענהאגן, וועט די דעלעגאציע זיך בא-טייליקן אויף דער זיצונג פונעם אייראָפּייאישן ראט פון די יידישע קהילות, וואָס וועט זיך דערעפע-נען דעם 10 אפּריל ד.י., און וועט באהאנדלען די טעמע „לעבן אלס ייד אין אייראָפּע פון יאָר 1983".

דער אייראָפּייאישער ראט האָט איינגעלאדן דעם רב הראשי ער זאָל נעמען דאָס וואָרט אויף דער ספּעציעלער אזכרה פונעם אויפשטאנד אין ווארשעווער געטאָ וואָס וועט פארקומען דעם 11טן אפּריל ד.י. אויך אין קאָפּענהאגן.

דעם 12טן אפּריל, אין אָוונט, וועט די דעלע-גאציע אנטייל נעמען אין די פייערונגען וואָס מערקן אָפּ 150 יאָר זינט ס'איז געבויעט געוואָרן די שיל אין קאָפּענהאגן, אין דער אַנוועזנהייט פון דער דענישער קיניגין מארגארעט די צווייטע און אנדערע וויכטיקע פערזענלעכקייטן פונעם עפנט-לעכן לעבן פונעם לאנד.

פון דענעמארק, וועט די דעלעגאציע אין וועל-כער ס'באטייליקט זיך אויך ה' טעאָדאָר בלומענ-פעלד, דער פּרעזידענט פון דער בוקארעשטער יידי-שער קהילה, פאָרן קיין פּוילן, כדי אנטייל צונע-מען אינעם אָפּמערקן דעם פערציקסטן יאָרטאָג פונעם אויפשטאנד אין ווארשעווער געטאָ. אין פּוילן וועלן זיך צו דער דעלעגאציע איינשליסן אויך ה'ג. ברוקמייער דער פּרעזידענט פון דער סוטשאווער קהילה און ה' אינזש. י. וועגנער, פּרעזידענט פון דער באקויער קהילה.

אויף דער איינלאדונג פונעם פּוילישן קולטוס מיניסטעריום, וועט דער רב הראשי אָנפירן די רעליגיעזע צערעמאָניע אין שייכות מיטן יאָרטאָג פונעם אויפשטאנד אין ווארשעווער געטאָ. אויפן פּלי פּלאַץ בוקארעשט-אָטאָפּען, האָבן די דעלע-גאציע באגלייט מנהיגים פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות.

דבר בעתו – אגוט וואָרט

הרב זאב גוטליב – ירושלים עיה"ק

אחרי-קדושים

דעם קומענדען מיטואָך איז „פּסח שני", א צווייטער פּסח. ואס איז דאס פאר א יום טוב? אין דער צייט פון דעם בית המקדש אויב איינער איז געוועזן „טמא", אנריין אים פּסח און האט נישט געקענט ברינגען דעם קרבן פּסח מיט אַלע יו-דען. אדער ער איז געוועזן וייט אוועג פונם צענ-טער און האט נישט געקענט צוקומען אין צייט, האבען זיי געבעטן „פאר וואס זאָלען מיר זיין אויסגעשלאָסען פון כלל ישראל"? (למה נגרע), האט דער רבש"ע זיי ערמעגליכט צו ברינגען דעם קרבן פּסח אחודש שפּעטער, דעם פערצעטן אייר, פּסח שני.

דאס לערנט אונס אויף אַלע צייטען אז אפילו דער יוד ואס איז לא-עלינו געוועזן „טמא" אדער גאר וייט דערוייטערט פון'ם יודישקייט, אמאל אפי-לו א גאנצען דור אדער צוויי דורות און קומט מיט אריין הערץ בעטען „למה. נגרע"? פארואס זאָלל איך זיין אויסגעשלאָסען פון כלל ישראל. גיבט איהם דער אב הרחמים א „צווייטע מעגליכקייט', צוריק צו קומען. ער זאָלל אויך קענען האבען א חלק אין 'פּסח". שפּעטער אבער דאך. פּסח שני.

אמור

מארגען איז "ל"ג בעומער", 33 טעג אין דעם צעהלען פון 7 וואָכען ביז שבועות, און מתן-תורה. ווער עס האט נישט מיטגעמאכט דיע גרויסע שמחה פון ל"ג בעומר אין דעם ארט מירון (אינם צפון ארץ ישראל, ויע דער הייליגער תנא רבי שמעון בן יוחאי רוהט, אוי אויך זיין בעריהמטער זוהן רבי אליעזר און אויך אנדערע גרויסע פון יענער צייט), דער האט קיינמאָל נישט פערזוכט דעם טעם פון אמתער שמחה".

דער תנא ואס'האט געלעבט צוריק מיט 19 הונ-דערט יאהר אין צפון פון ארץ ישראל אין דער צייט ואס דיע רעמער האבען געפּרובט ברעכען אין גאנצען דען יודישען גייסט און האבען, ויע געוועהנליך, געשטראפט לערנען תורה מיט טויט און פּייניגען, האט מיט זיינע אייגענע אויגען געזעהן ויע מען האט זיין גרויסען רבי, רבי עקיבא, געשינדען פון איהם שטיקער, האט ער דאס נישט געקענט פערגעסען, אדער דיע גרויזאמע מערדער מוחל זיין ער איז אנטלויפען און זיך מיט זיין זוהן אליעזר אויסבעהאלטען אין א הייל אין פּקיעין און געלעבט מיט נסים פון א באָקסער בוים און א קוואל ואסער, און דארט, און פון דארט האט ער געלערנט תורה און געהאלטען לעבענדיג דעם

(המשך אויף זייט 10)

כתב־עת

של היהדות הדתית מהריפובליקה הסוציאליסטית רומניה

ג"ה ב' אייר תשמ"ג, בוקרשט ● מספר 528 ● דו־שבועון

הרב הראשי דר. דוד משה רוזן

ממות־קדושים למות־גיבורים

(פרק נפלא בהלכות גבורה)

בתום הקריאה בתורה בביהכ"נ, מגביהים גוללים את הספר ביראת כבוד נוכח כל ציבור המתפללים. עומד לו ספר־התורה שם על הבמה כדגל שלא נכתם אף בטיפת דם אחת, שאינו מעלה על הזכרון שום נצחון צבאי, שלא יכתיר זר לעלילות גבורה עצמיות ולא מגנה מפלתם של אחרים. עיניהם של כל המתפללים מופנות לספר התורה ובהרימם אצבע יקראו כולם „וזאת התורה"...

במשך התקופה של עשרים וחמש שנה האחרונות, כל פעם שמשתתף אני במכם אופייני זה לעם ולדת שהרימו את הספר למדרגת דגל, הפכו חזונות ואידיאלים נעלים למבצרים זאת הרוח לנשק־מגן, יעלה לפני עיני רוחי מחזה אחר שמתמזג ונבלע במחזה זה שאני משתתף בו. לא הייתי עד־ראיה למחזה ההוא ובכל זאת כאילו הוא הוה מחזיוני. על מעי־חורבות המעלות עשן מתנופף דגל. משמע הוא הדגל ומלוכלך בדם, אבל אלין מופנים לא רק מבטיהם הקפואים של אלה שנפלו מסביבו, אלא גם מבטו של דור שלם שנשאר לפליטה, מבטיהם של כל הדורות העתידים שיבאו אחרינו להוסיף חוליה נוספת בשרשרת הקיום ההיסטורי של עם ישראל.־וכך, עטופים בדגלם זה, יבקיעו אחרוני הלוחמים שבגיטו ורשה, „האחרונים על החומה", את ערפלי האפקים של העתיד במבטיהם המבטאים שלוה וכבוד עצמי של אנושות.

בניגוד לקלף־התורה, אין על דגל זה אף אות חרותה ובכל זאת, כאילו נדחף מאיזה כח טמיר, אני מרים ידי ואצבעי לקראתו, כששפתותי דובבות יחד עם מיליוני הנפשות של אחים ואחיות שבעבר ושבעתיד בכובד־ראש ובכוונה את ההכרזה ההגיגית „וזאת התורה"...

אכן, הקלף הטהור והנקי וסחבה זו המלוכלכת בדם עומדים בצוותא ומלמדים אותנו את התורה האמיתית.

לאורך תקופה של אלפיים שנה אנו מקיימים בפועל את דברי המשורר „כי עליך הורגנו כל היום" וזאת יען שלא הסכמנו לתת מידינו אף לרגע את הספר הנשגב, את ספר החלומות הנעלים של האנושות. החל בדפיה הראשונים של תקופת החשמונאים מלאת־הפאר ובמאוחר בהתקוממות שבהנהגת בר־כוכבא ועד ימינו אנו נהיינו לעם של מעונים, לעם של קדושים הנהרגים על קידוש השם. בהיותנו פזורים, חלשים ומעטים מול רבים החזקנו מעמד רק הודות לזה שנתנו לעצמנו בעקשנות דין והשבון בשליחות הקדושה שלנו. נגד הכוח נלחמנו בהסברים ובשכלנו נגד אגרופים. וכך, עם נדודים בשבילי־העולם, במשך אלפי שנות מצוקה ושעבוד, גולה ונכר, הצבענו על הספר כעל האידיאל הרם ביותר, בעוד שדמנו נשפך כמים בכל ארצות תבל שבהן נגזר עלינו לחיות.־וכך, כאילו כבר השלמנו עם גורלנו, עם גורל של... קדושים.

עם של קדושים, כזה היינו החל משנת 135 לסה"נ; שנת מות לוחמי ביתר האחרונים וכלה בשנת 1943, שנה בה התלקחה אש המרד בגיטו ורשה.

והנה ימים באו וכוס המלאה דמעות עברה על גדותיה. שנות־הזועה של תאי־הגאז, של קברות־אחים בהמוניהם, של רכבות־מות, של לעג ובוז, של השמדת מיליוני עוללים ויונקים, של גופות שנהפכו ל"סבון יהודי נקי", שנות של תופת עלי ארמות, של תוצרת מזרנים משערות בנותינו ומעטפות־כריכה לספרים מעורות אחינו, — כל אלו הביאו באופן מהריד ליקיצה אל המציאות.

מרדכי אנילביץ' וחבר הלוחמים שלו, הי"ד, הנחילו בפסח של שנת התש"ג לבריאת העולם נצחון יחיד במינו. הם הוכיחו שהגיעה השעה שהקדושים יכולים וצריכים ליהפך לגבורים.

בידים ריקות, במתי־מעט ובכחות חלשים הם נגשו למלחמה בלי שמץ של סיכוי אפילו, שיצילו נפשם. היתה זאת מלחמה אך זרק לשם המטרה שההיסטוריה תלמד פרק נפלא בהלכות גבורה. היתה זאת מלחמה שאליה הופנו מרגעיה הראשונים זרקוריה של הנצחיות.

אי־שם, בשטחים שמסביב לרחוב מילה מספר ה"י, שקעה שמשה של שיטת ההשלמה עם הגורל, של מות־קדושים מתוך צידוק־הדין וזרחה שמשה של הגבורה במלואה וזהרה האגדתי בתוספת העקשנות היהודית. שלשה שבועות נלחם הרייך האדיר בכל כושר הלחימה שלו נגד קבוצה של לוחמים שכל זיינם היו בקבוקי־בנזין לעומת טנקים ואגרוף לעומת מקלעים. זמן של שלשה שבועות האנושות כולה וכל העמים הדכואים היו עדים לשינויים מהפכניים: היהודי המבוזה והנלעג, שנאלץ היה לקבל כל יריקה בפניו מתוך שתיקה, זה שהובל כצאן לטבח, זה שגורלו נהפך להיות שם נרדף של מיתה על קידוש השם, שבמקרה הכי טוב עלול היה לעורר רגש של חמלה, היהודי הזה יישר את גבו שעליו חרשו חורשים עד לרגע ההוא, התנפל על האויב ובמקום רגש הרחמנות של העולם, ששבע אתו כבר, נחל הפעם את רגש הכבוד של האנושות כולה.

עד היום ההוא, עד האביב של שנת 1943, דגלה הטהור של התורה התנופף כמגן ומחסה בלעדי נגד הסכנות לאין־מספר. שארבו לנו. ואחרי שהאויב התנפל עליו בחימה שפוכה, היה למרמס רגלים ולמאכולת־אש.

מהיום ההוא ואילך, אולם, לדגל התורה התלוה הדגל השסוע והמכתם בדם של לוחמי הגיטו. שניהם יחד הצליחו להפוך את הקדוש, שמוסר נפשו על קדושת השם כשמבטיו האחרונים מופנים אל מעבר לעולמנו, קדוש זה שלא מעלמא הדין — לגיבור, הנלחם ונובר על שונאיו שרוצים להחניקו, להשתיק קולו, השוללים את זכותו לחיים בעולם הזה; גיבור זה נלחם דווקא בתוקף שבנועו שהגיע הקץ לעקרון של „כל דאלים גבר", שהכוח הברוטאלי לא עוד יהיה הפוסק האחרון בקביעת היחסים בין עמים ואנשים. הוא נלחם דווקא בתוקף אמונתו הפנאטית בצדק ויען שהוא נושא בחבו ומפיץ בעולם את הספר הנשגב; ספר השלום.

„וזאת התורה". זו התורה של מרד גיטו ורשה נשאה פרי. הסר לנו הרוח הדרוש בין המאורעות בכדי שנעריך פרספקטיבה היסטורית על הרושם, התוצאות מבחינה מוסרית והומרית באחת של המאורעות שהן ענקיות בהשפעותיהן לא רק על מסלולנו ההיסטורי, אלא על הכבוד האנושי שלנו.

הקדושים היו לגיבורים. לזרא להם רגש החמלה, תמורתו רכשו להם את רגש הכבוד.

.זאת התורה שציוו לנו במותם גיבורי הגיטו בורשה, שזכרונם הקדוש לא ימוש מקרבנו לעד. יהא זכרם ברוך!

נסיעת משלחת של ועד הקהילות היהודיות ברומניה לחוץ לארץ

ביום רביעי ה6 באפריל טסה לקופנהגא, משלחת מטעם ועד קהילות יהודי רומניה, תחת הנהגתו של מרן הרב הראשי דר. דוד משה רוזן שליט"א

בקופנהגא, המשלחת משתתפת בישיבת המועצה האיירופייאית של הקהילות היהודיות שהתחילה ב10 באפריל ש.ז.; נושא הדיונים הוא „לחיות כיהודי באיירופא בשנת 1983".

המועצה האיירופייאית בקשה את מרן הרב הראשי לשאת נאום גם בישיבה המיוחדת לאזכרת מרד הגיטו בורשא, ב11 באפריל ש.ז., גם זאת בקופנהגא.

בערב ה12 באפריל, המשלחת השתתפה בחגיגת ה150 שנה של בית־הכנסת מקופנהגא, בנוכחות מלכת דנמרק מרגרטה השניה ואישים חשובים אחרים של החיים המדיניים.

מדנמרק, המשלחת בה משתתף גם המהנדס מר טוביה בלומנפלד, יו"ר קהילת יהודי בוקרשט, תיסע לפולין, כדי להשתתף באזכרת ה40 שנה מהתקוממות של הגיטו בורשא. בפולין יתוספו למשלחת גם הה. גדעון ברוקמייער ומהנדס יוליוס ונגר, יו"ר קהילת סוצ'בא, והשני של באקוי.

בהזמנת משרד הדתות של הריפובליקה העממית פולין, מרן הרב הראשי יערוך את הטכס הדתי בנוגע לאזכרת מרד הגיטו מורשא.

בשדה התעופה אוטופן, המשלחת לוותה ע"י מנהיגים של ועד הקהילות היהודיות.

דברי תורה

מאת הרב יצחק מאיר מרילוס — בוקרשט

לפרשת בחקותי

פרשה זו מיוחדת במינה הן בבחינת הזמן כי פרשה זו מוכרחה לבוא לפני חג העצרת.

חג השבועות כמו פרשת תבוא הבאה תמיד לפני ראש השנה כמו שמנמק במסכת מגילה דף לא ע"ב כדי שתכלה שנה וקללותיה והעיון ודיון שם בתלמוד נגיח כי במשנה תורה פרשת תבוא מתקבל הטעם שתכלה שנה וקללותיה אלא בתורת כהנים סדר ויקרא וכי עצרת ראש השנה היא ומשנה אין (כן) עצרת גם כן ראש השנה היא ששנינו במשנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב בארבעה פרקים העולם נידון בעצרת על פרות האילן אדם זקוק לברכה מיוחדת שיבול הפירות לא יהיה בהם רזון כי על ידם האדם ניזון ומתפרנס וכן יש צורך לקרוא פרשה נוספת הקללות לשבועות והיא פרשת במדבר כפי שהמשנה קובעת „לעולם קוראין פרשת במדבר סיני קודם עצרת בדיוק כמו שקוראים אתם נצבים לפני ראש השנה כדי להפריד בין הקללות והשנה החדשה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תכח סעיף ד) ויש לציין שינוי יסודי אנחנו לא קוראים להם קללות אלא תוכחה אם כי במשנה במסכת מגילה מוזכרות בשם קללות ברכות וקללות שהתורה מוכיחה אותנו ואם נקבל תוכחה ימנה מאתנו כל הדברים שנאמרו בתוכחה זו התוכחה לא מתחילה „אם בחקותי לא תלכו" אלא ואם לא תשמעו לי ומפרש רש"י אלא זה המכיר את רבונו ומתכון למרוד בו ומסביר המלבי"ם מהיכן הוציא רש"י זה ומסביר כי בין שמות הנרדפים מלות סינאנימע בין „אלי" ו"לי" סוג היא באם ההגיון מחייב שלא לשמוע אז הביטוי הוא אלי אליה אליו ואם החוב לשמוע אז הביטוי והשימוש הוא לי לו לה כאן ההגיון לשמוע ואינו שומע הוציא רש"י פירושו כפתור ופרח יאות לגאון כמלבי"ם.

תמציתי מאת הספר נאום והדרוש מהרב אורינשטיין שכיהן כאן בשינוי קצת מהמלקט

מתלבטים מפרשי התורה להסביר חכמינו ז"ל במסכת עירובין דף כב ע"ב דרשו המקרא דברים (ז־יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם וכן במסכת קידושין דף לט ע"ב אין תשלומין למצוה בעולם הזה (שכר מצוה בהאי עלמא ליכא לשון התלמוד) ומקשים הלא בתורה נאמרה בפירוש אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם הגשם הוא שכר עולמנו אנו ותרצתי גם אני בסמכת אבות פרק חמישי משנה טז ההולך ואינו עושה שכר הליכה בידו ההליכה אין התנא מכנה מצוה רק הכנה למצוה ועל ההכנה מקבלין שכר וזה שמדגשת התורה אם תלכו בעד ההליכה בעצמה בזה אתן גשמיכם בעתם.

המלקט דעת עצמו
מוקדש לרב הגאון ישכר דב ד"ר ברגמן שליט"א
ניו־יורק

הרצאות

בוטושאן

אירוע יוצא מן הכלל היתה נוכחותו של חבר האקאדמיא אל. גראור. לאו דוקא בגלל אישיותו התרבותית ממדרגה ראשונה, (הוא בא לבוטושאן להרצות על הנושא „בלשנים יהודים מפורסמים מרומניה") כי אם בגלל חזרתו לעירו אחרי למעלה מ50 שנה שעזב את העיר. האירוע התקיים ב11 במארס, באולם הישיבות של המועצה העממית העירונית. שם הוא נפגש עם תלמידים שלו שהם עכשיו מורים, וגם עם תלמידי בתי־הספר התיכוניים מהעיר.

לפני קהל בן 300 איש, האינספקטור של בתי־הספר הציג את אישיותו של אל. גרואר.

בשבת ה12 במארס, חבר האקאדמיה אל. גראור היה אורח המועצה העממית המחוזית מבוטושאן, איפה שהיו לו שיחות עם היו"ד ניקולאי אורקה, אלקסנדרינא גראוד ואלבירא קיריקה.

בבית־הכנסת הגדול בירך אותו לשלום הרב ישראל מוסקוביץ'. יו"ר הקהילה קיצו סומר נתן לקהל הנוכח נתונים ביוגרפיים והציג מעבודתו של המרצה.

קונסטאנצא

האינטליגנציה היהודית מקונסטאנצא קיבלה בברכה ב13 למארס את הפרופ. דר. דוד רימר שהרצה על „היצירות היסודיות של היהדות".

ההרצאה שהיתה מאוד תיעודית ושהעידה על ידיעותיו הרבות של המרצה בענין בו הוא הרצה וההתמימות בה הציג את נושאו ריתקו את תשומת ליבם של הקהל.

יוזמה מענינת ומאוד מועילה היתה ההתיעצות עם קוראי כתב־העת שלנו, בה הנוכחים נתנו הערכה גבוהה לכתב העת וגם הביאו הצעות מענינות.

בראילה

בימי ה18־20 בפברואר, הסופרת טאניא לובינסקו, ביקרה בבראילה, והציגה באולם החגיגות של הקהילה המקומית, במסגרת ערב ספרותי יהודי מראות מהיצירה האמנותית של המשוררים והסופרים. היה זה ערב מאוד מענין ונעים.

סוצ'בה

ב24 בפברואר ש.ז. המורה מארק קלאריאן הרצה בסוצ'בה על הנושא „תחית השפה העברית". היתה זאת הזדמנות לחברי קהילת סוצ'בא לשמוע על דברים מאוד מענינים בקשר לתמורות בשפה העברית שקמה לתחיה.

באקוי וסוצ'בה

ב5 למארס ש.ז. המורה דאלי פלדמאן הרצה בבאקוי וב20 במארס בסוצ'בה על הנושא „חיין ויצירתו של יוחנן בן זכאי", הרצאה מתועדת בנוגע לאישיות האגדתית של חכם זה שבימים הקשים ביותר לעמנו הציל את היהדות ע"י הצלת תרבותנו.

בבוקרשט

„משפט ספרותי יוספוס פלאויוס" ב19 במארס, הפרקליטים: מהנדס דן רגנשטרייף והמורה נתן שאים.

רדו בונדאן: "ציירים יהודים ברומניה" ב26 במארס.

פרופ. דר. דוד רימר — "האגדה בתלמוד", ב2 באפריל.

מוניקא שאים — "האשה היהודיה בספרות האוניברסלית ב7 באפריל.

פרופ. הנרי ואלד: "יהדות והלניזם" ב14 באפריל.

בערי השדה

ג. יוסוב: "ההומור היהודי", ב5 במארס יאסי וב10. באפריל באורדיה.

ויקטור ברלדיאנו — "עתונאי יהודי גדול בעתונות בין שתי מלחמות העולם — ב19 במארס ביאסי וב21 במארס בקלוז'.

טיבריו טרוצר — "צואת דר. קורצ'ס הזקן", ב9 באפריל בבאקוי.

חבר האקאדמיה אל. גראור — "בלשנים יהודים גדולים ברומניה" 10 באפריל ביאסי.

אנטון צ'לרו: — "יצחק באשעווים־זינגער, חתן פרס נובל" ב10 באפריל בבוטושן ודורוהוי.

פלדמן דאלי: "יוחנן בן זכאי" ב10 באפריל בטימישוארה.

●

בשבת ה9 באפריל ש.ז. בשעה 18.30 חבר האקאדמיה פרופ. דר. אל. גראור נשא בבית אנשי המדע מיאסי את ההרצאה: „בלשנים יהודים רומנים".

בשם קהילת יהודי יאסי ברך אותו דר. שמעון קויפמן, יו"ר הקהילה. בירך אותו גם חבר האקאדמיה פרופ. דר. ואסילה מרזא, והדגיש שבהרצאה הזאת נחנך האולם החדש של הסניף מיאסי של האקאדמיה.

ההרצאה המענינת נתקבלה בסיפוק רב ע"י אנשי התרבות ומומחים המצויינים ומספר הרב של הקהל שרצה להיות נוכח.

בבוקר אותו יום, חבר האקאדמיא אל. גראור נפגש עם חברי האקאדמיה ואנשי הוראה של הפאקולטא לבלשנות, ועם סטודנטים של השנה הרביעית של הפאקולטא לשפה וספרות רומנית, עם הרבה אנשי תרבות. בצהרים, נפגש עם חברי החברה למדעים קלאסיים, שהוא היו"ר של החברה הזאת בקנה מדה ארצי.